

OBSAH

ÚVOD	2
1. JERUZALÉM Z POHLEDU TŘÍ NÁBOŽENSTVÍ	5
1.1. Význam Jeruzaléma z pohledu judaismu	7
1.2. Význam Jeruzaléma z pohledu křesťanství	8
1.3. Význam Jeruzaléma z pohledu islámu	10
2. JERUZALÉM A ROZDĚLENÍ PALESTINY	13
2.1. Vznik sionistického hnutí a jeho dopady	13
2.2. Situace v Palestině a Jeruzalémě před druhou světovou válkou a po ní	14
2.3. Řešení otázky Palestiny a Jeruzaléma na půdě OSN	17
2.4. Eskalace občanské války v Palestině a vznik nezávislého Izraele	23
3. POSTAVENÍ JERUZALÉMA V LETECH 1948–1967	27
3.1. Situace v Jeruzalémě v souvislosti se vznikem Státu Izrael	27
3.2. Rozdělení Jeruzaléma jako výsledek první arabsko-izraelské války	29
3.3. Západní Jeruzalém jako hlavní město Izraele	33
3.4. Jeruzalém po Šestidenní válce	39
ZÁVĚR	43
PRAMENY A LITERATURA	47
ABSTRAKT (CZ)	52
ABSTRACT (EN)	53

ÚVOD

Některá města mají specifický význam, díky kterému prosluly na celém světě. Město nabývá celosvětového významu, pokud jej lze ztotožnit s určitou oblastí lidského života. Jeruzalém je takto ztotožněn s náboženstvím. „Osudem Svatého města je být Božím městem a dávat najevo toto grandiózní (a tragické) sepětí po celé lidské pokolení. Tato identifikace je jedinou skutečnou hodnotou Jeruzaléma v lidské historii.“ (Ferrari 2002. 223)

Téma pro tuto práci bylo zvoleno z důvodu, že se nedávno otázka Jeruzaléma stala opět ožehavou a mediálně atraktivní. V prosinci 2017 americký prezident Donald Trump uznal Jeruzalém hlavním městem Izraele a v květnu následujícího roku USA oficiálně otevřely svou ambasádu v Jeruzalémě. Trump vyzval i ostatní státy, aby učinily stejné rozhodnutí. Tento krok vyvolal ve světě bouřlivé protichůdné reakce, Izrael v čele s premiérem Benjaminem Netanjahuem Trumpovo rozhodnutí samozřejmě uvítal, Palestinci a arabské státy jej ostře odsoudily, každá z mocností měla potřebu se k němu nějak vyjádřit.

Nelze pochybovat o tom, že je nutné znát historii, abychom mohli posoudit a analyzovat přítomné či předvídat budoucí dění. Vývoj Jeruzaléma ve 20. století a otázka jeho statusu se jeví jako zásadní pro uspořádání vztahů mezi Židy a Palestinci, potažmo mezi Izraelem a muslimským světem. Bez definitivního vyřešení této otázky zřejmě nelze očekávat ani konečnou stabilizaci těchto vztahů. Pro hlubší porozumění současné situaci je nutné vrátit se do období po druhé světové válce, kdy se formoval židovský stát uvnitř světa Arabů, z nichž mnozí se s jeho existencí nemohou dodnes smířit. V souvislosti se vznikem židovského státu se rozehrála velká hra o Jeruzalém, ať už v podobě jednání na mezistátní či mezinárodní úrovni nebo jako krvavý konflikt v samotném městě či vojenský zápas o ovládnutí tohoto města.

Práce má za cíl zodpovědět otázku položenou v jejím názvu, a to rozbořením situace ve vymezeném časovém období – osud Jeruzaléma je přitom bezprostředně spjat s děním v bývalém Britském mandátu Palestina, resp. na Blízkém východě jako takovém, stejně jako s poměry na mezinárodní scéně, zejména vývojem vztahů mezi Izraelem a jeho sousedy a děním na půdě Spojených národů. Problematiku „Svatého města“ nelze vnímat izolovaně, bez vylíčení a pochopení širšího kontextu.

Autorka si zvolila hypotézu, kterou se bude snažit potvrdit či vyvrátit: *OSN selhala v implementaci svého plánu na mezinárodní status (internacionalizaci) města Jeruzaléma.*

Ačkoli název práce odkazuje na události v časovém rozmezí let 1948–1967, nelze ani tento časový úsek vytrhnout z kontextu událostí, které mu předcházely. Je proto věnovaná pozornost i hlavním faktorům, které od 30. let 20. století ovlivňovaly situaci v Palestině či přímo v Jeruzalémě. Nejprve však bylo potřeba podrobně vysvětlit ojedinělé religiózní postavení Jeruzaléma, proto se první kapitola zabývá tím, z jakého důvodu je pro tři největší monoteistická náboženství – judaismus, křesťanství a islám – toto město tak jedinečné. V další kapitole je stručně zmíněn význam sionistického hnutí ve vztahu k založení židovského státu, poté je popsána situace v Palestině a Jeruzalémě před druhou světovou válkou, v jejím průběhu a hlavně po jejím skončení, následuje proces řešení otázky Palestiny a Jeruzaléma v rámci OSN a poté se autorka vrací k situaci v Britském mandátu Palestina, kde po vydání „rozštěpující rezoluce“ došlo k rozpoutání občanské války a vzniku nezávislého Izraele. Třetí kapitola se věnuje vnitrostátnímu i mezinárodnímu postavení Jeruzaléma v letech 1948–1967, takže rozebírá situaci v Jeruzalémě v souvislosti se vznikem Izraele, poté se věnuje rozdělení Jeruzaléma mezi dva státy jako výsledku první arabsko-izraelské války a souvislostmi prohlášení Západního Jeruzaléma hlavním městem Izraele, načež ji uzavírá rozbor zásadní proměny města v důsledku Šestidenní války v roce 1967.

Bohužel v češtině nelze nalézt příliš zdrojů ke zvolenému tématu. Poměrně komplexně se vývoji konfliktu na Blízkém východě věnuje kniha Marka Čejky *Izrael a Palestina*, v níž je však tématu Jeruzaléma věnována pouze jedna nepříliš podrobná kapitola. Dále nelze pominout český překlad díla *Ó Jeruzaléme* novinářů Larryho Collinse a Dominiquea Lapierra, které je však spíše strhující historickou reportáží sledující krátké a dramatické období let 1947-48, takže citace z ní posloužily spíše k oživení textu a plastičtějšímu vykreslení popisovaných jevů. S ohledem na nedostatek českých podkladů tak bylo nutno čerpat informace k tématu v zahraničních zdrojích tzn. z anglicky psané literatury a z anglických internetových zdrojů a databází.

Vyčerpávající informace k dění na Blízkém východě (nejen) ve vymezeném časovém úseku poskytly práce oxfordského profesora Avi Shlaima, konkrétně monografie *Collusion Across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine* a dva sborníky, které sám editoval a zároveň do nich přispíval – *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*, zejména jeho příspěvek *Israel*

and the Arab coalition in 1948, a *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, především jeho příspěvek *Jordan: Walking the Tight Rope*. Jako velmi přínosné podklady k objasnění konce britské mandátní správy a projednávání otázky Palestiny v OSN se ukázaly práce od Michaela J. Cohena, *Britain's Hegemony in Palestine and the Middle East, 1917-56: Changing Strategic Imperatives* a *Palestine and the Great Powers, 1945-1948*. Dalším kvalitním zdrojem přímo k Jeruzalému byl sborník editorů Ora Ahimeira a Marshalla J. Bregera *Jerusalem: A City and Its Future*, a to hlavně příspěvky Manachema Kleina a Ruth Lapidoth ke statusu Jeruzaléma v letech 1948–1949. Příspěvky Marshalla Bergera a Silvia Ferrariho ze stejného sborníku a dále práce *Jeruzalém, stře(d)t světa* autora Gila Yarona se ukázaly být cenný zdroj informací při psaní první kapitoly.

Na některých místech se jako nezbytné ukázalo použití primárních pramenů, a to zejména klíčových dokumentů vzniklých z činnosti Spojených národů, a to rezoluce Valného shromáždění č. 181 (II) z 29. listopadu 1947, č. 194 (III) z 11. prosince 1948 a č. 303 (IV) z 9. prosince 1949. Dále jsou v práci citovány části zprávy UNSCOP (3. září 1947), zvláštní zprávy Výboru OSN pro Palestinu (16. února 1948) a Dohody o příměří mezi Transjordánskem a Izraelem z 3. dubna 1949. Použité mapy byly vyhledány na internetu, když v případě v případě map č. 1 a č. 2 se jedná o kopie příloh oficiálních dokumentů (zprávy Peelovy komise z roku 1937 a rezoluce z roku 1947).

Práce je rozčleněna do tří kapitol. V první, představující jakýsi úvod do problematiky Jeruzaléma, je podrobně rozebrána jedinečná role města z historického a náboženského hlediska. Bez uvědomění si této jedinečnosti lze totiž jen těžko porozumět motivaci a snahám zainteresovaných stran o jeho ovládnutí. Další kapitoly se již zabývají „Svatým městem“ ve vymezeném časovém období 1948–1967, resp. období mu bezprostředně předcházejícím, a to v kontextu událostí odehrávajících se v Palestině i na mezinárodní scéně. Druhá kapitola se věnuje příčinám a průběhu konfliktu v Britském mandátu Palestina, v němž se střetávaly zájmy Židů, palestinských Arabů a Britů, kteří jej z pozice vládnoucí síly nebyli schopni udržet pod kontrolou. Centrem tohoto konfliktu se stal Jeruzalém. O vyřešení nastalého problému se pokusila Organizace spojených národů, přičemž přijaté řešení vedlo k eskalaci občanské války a ke vzniku nezávislého židovského státu, jenž musel hned bojovat o svou existenci. Třetí kapitola je orámována dvěma válkami Izraele s jeho arabskými sousedy, které měly zásadní dopad na Jeruzalém, když způsobily jeho rozdělení a znovusjednocení.

1. JERUZALÉM Z POHLEDU TŘÍ NÁBOŽENSTVÍ

„*Haec est Jerusalem, Ego eam in medio gentium posui et in circuitu eis terras.*“¹

(Ezechiel 5:5)

Vznik města na skalní plošině Judské hornatiny je odhadován nejpozději kolem roku 2000 př. n. l. a jeho význam postupně vzrostl z posvátného místa až na pomyslný střed světa, v němž se „vládci a náboženství střídali častěji nežli v kterémkoliv jiném městě na světě. Za posledních dva tisíce let vtrhli do města třicet čtyři krát dobyvatelé, dvacet dva krát bylo obleženo, osmnáct krát znovu vybudováno a jedenáct krát se v něm vystřídalo vládnoucí náboženství.“ (Yaron 2013: 16)

„Od časů dávných proroků až do současnosti se téma ústředního významu Jeruzaléma v historii opakuje s velkou frekvencí a intenzitou.“ Starodávné mapy znázorňovaly Jeruzalém jako střed Země, bod, kde se Evropa, Asie a Afrika střetávají; učenci jej popisovali jako *umbilicus mundi* (pupek světa); teologové užívali jeho jména, aby ukázali „království nebeské.“ Jediným důvodem, proč má toto město pro lidstvo jedinečnou přitažlivost, je podle papeže Jana Pavla II. skutečnost, že „Jeruzalém představuje geografickou spojnicí mezi Bohem a člověkem, mezi věčností a dějinami.“ (Jan Pavel II. in Ferrari). Pro judaismus, křesťanství i islám je „Jeruzalém definicí Svatého města – místa kde, jak vypráví staré legendy, se nebesa sklání k zemi, aby se dotkla země.“ Tato definice je však nedostatečná a nevystihuje zcela osobitost Jeruzaléma, neboť postrádá charakteristické prvky, které jej činí unikátním, nenapodobitelným místem. (Ferrari 2002: 223)

Ačkoli jsou na světě i jiná svatá města, jako Řím nebo Mekka, žádné nemá tak osobitou povahu jako Jeruzalém – historická křižovatka, na níž se prolínají cesty různých náboženství. Jakkoli nelze popírat historicky přednostní právo židovských zájmů, zároveň nelze pomíjet unikátní význam města pro křesťany či velmi důležitou pozici, které město zastává v rámci islámu. Z tohoto hlediska se Jeruzalém liší od všech ostatních svatých měst. „Historickým posláním Jeruzaléma je být místem, kde se setkávají všechny tři náboženství, a nepřetržitě vznášet otázku jejich mírového soužití na jednom místě.“ (Ferrari 2002: 224)

¹ To je Jeruzalém. Postavil jsem ho doprostřed národů a obklopil zeměmi.

Výsledkem událostí, které se odehrály v Jeruzalémě, a jeho ztotožněním s osudem určitých osob, má město tak specifický ráz, jenž můžeme označit jako posvátný, a to pro věřící tří náboženství. Naneštěstí tento specifický ráz proměnil Jeruzalém v rozdělené město a předmět krvavých konfliktů o kontrolu nad ním. Každé z uvedených náboženství vládlo městu v určité době: Židé téměř pět století po dobytí města legendárním biblickým králem Davidem kolem roku 1000 př. n. l., křesťané přes čtyři sta let od 4. do 7. století a poté ještě ve 12. století a muslimové (Arabové a Turkové) po tisíc dvě stě let od r. 638 do 1917, s výjimkou období, kdy se stal Jeruzalém hlavním městem křesťanského království jeruzalémského (1099–1187). (Cattan 1981: 3)

Myšlenka, že Svaté město patří jednomu náboženství a tím pádem vylučuje nebo omezuje všechny ostatní, představuje „ožebračení a zradu univerzálního údělu, jenž potkal Jeruzalém – údělu, který z něj vytváří, více než u ostatních svatých měst, duchovní dědictví celého lidstva.“ (Ferrari 2002: 225)

Po mnoho let byl Jeruzalém spojován s jeho internacionalizací tzn. přesvědčením, že jeho mezinárodní status je na institucionální úrovni přirozeným a nevyhnutelným vyústěním osobité povahy města. Rezoluce OSN z roku 1947 (viz kapitola II.2) byla vyjádřením této politiky. V posledních letech však vzrostla nedůvěra k záměrům na internacionalizaci města a jak židovská, tak arabská strana tyto tendence striktně odmítá. Objevují se rovněž nápady obnovit rozdělení města na dvě části (obdobně jako v letech 1948-1967 – viz kapitola 3.) nebo sdílet suverenitu nad Jeruzalémem, kdy město by zůstalo „fyzicky jednotné“, ale sloužilo by jako hlavní město dvěma zemím zároveň. (Ferrari 225)

Ferrari (2002: 225-226) zdůrazňuje, že vnímání Jeruzaléma má vždy dvě dimenze, náboženskou a politickou, které od sebe nelze úplně separovat, nicméně není nemožné odlišit jednu od druhé. Politická dimenze je zaměřena primárně na otázku vlády nad Jeruzalémem a předmětem diskuze je zde vymezení hranic, teritoriální kontrola, ozbrojené síly atd., přičemž této scéně v současnosti dominují dva hlavní aktéři – Izraelci a Palestinci. Náboženská dimenze se naopak zaměřuje na význam Jeruzaléma v očích těch, co věří v Boha. „Obsazení je jiné, když hlavními aktéry jsou Židé, křesťané a muslimové, jejichž víra je s Jeruzalémem neoddělitelně spjata.“ V následujících kapitolách bude vysvětleno proč.

1.1. Význam Jeruzaléma z pohledu judaismu

Pro Židy je Jeruzalém jakožto „hora Hospodinova“ (Izaiáš 2:2) naprostým středobodem jejich víry. To vyplývá z důležitosti města v „biblických dobách“ tzn. zejména po roce 1000 př. n. l., kdy mělo být ovládnuto sjednotitelem izraelských kmenů králem Davidem. Ten jej učinil hlavním městem expandujícího židovského království, které v době, kdy mocné sousední říše v Egyptě a Mezopotámii procházely jistou krizí či obdobím úpadku, mohlo ovládat strategicky významné území od Nilu až po Eufrat. Za vlády jeho syna Šalamouna v něm byla vybudována hlavní svatyně starověkých Židů – Chrám (tzv. První chrám, hebrejsky *Bejt Ha-Mikdaš*), postavený na místě biblické hory Moria (*Moriyya*), „hory Hospodinovy“ později nazývané „Chrámová hora“ (*Har Ha-Bajit*), kterou podle židovské tradice započalo stvoření světa a kde měl podle Bible Abrahám obětovat syna Izáka, a Jeruzalém se tak stal vedle politického i významným náboženským centrem. Město včetně chrámu bylo po dobytí Babylóňany v roce 587 př. n. l. zničeno a jeho obyvatelé pobiti nebo deportováni do zajetí (tzv. Babylonské zajetí, též babylonský exil). Po porážce Babylóňanů Peršany byl Židům umožněn návrat do Jeruzaléma, kde byl v letech 520–515 př. n. l. vybudován tzv. Druhý Chrám (po zásadní přestavbě a přeměně na monumentální honosnou stavbu v 1. století př.n.l. za vlády Heroda Velikého nazýván též Herodův) a město se postupně opět stalo politickým a náboženským „středem židovského universa.“ (Yaron 2016: 31)

Po roce 63 př. n. l. však následovalo období římské nadvlády s fatálními důsledky pro Jeruzalém i židovské obyvatelstvo vznikuvší římské provincie *Judea*. Po potlačení velkého židovského povstání a dobytí Jeruzaléma římským vojskem v r. 70 n.l. byl Jeruzalém zpusťošen a Druhý Chrám zcela rozbořen, přičemž již nikdy nedošlo k jeho obnovení. Naprostá většina přeživších Židů byla z biblické domoviny vyhnána a jejich větší či menší komunity se rozptýlily po celém antickém světě (vznik tzv. diaspory – židovského exilu). Zničení Druhého chrámu je pro židovství jedním z určujících okamžiků, když „tento zásadní moment, likvidace symbolického centra judaismu a židovské identity, donutila mnoho Židů, aby nově přeformulovali definici sebe sama a přizpůsobili svoji existenci s perspektivou neurčité doby ve vyhnanství“ (Gruen 2004: 233-234). Po rozdrčení dalšího židovského povstání proti římské nadvládě v roce 135 n. l. byl Židům zakázán vstup do Jeruzaléma, na Chrámové hoře byl postaven římský chrám, samotné město bylo přejmenováno na *Aelia Capitolina* a

provincie podle Filištínů na *Syria Palestina*. Židé se v Jeruzalémě opět usadili až v pátém století. (Tamtéž)

Místo, kde původně stál Druhý chrám (Chrámová hora), zůstalo pro Židy navždy teologicky významné, když se údajně dochovala jediná původní část západní opěrně zdi chrámu – Židy nazývaná Západní zeď (*ha-Kotel ha-ma'aravi*, v západním světě známá jako „Zeď nářků“), která se stala vůbec nejposvátnějším místem judaismu. *Mišna*, sbírka záznamů ústní tradice judaismu sestavená ve 2. století rabínem Jehudou ha-Nasim, uvádí, že božská přítomnost nikdy neopustila Západní zeď, která se stala symbolem duchovní i národní obrody. V Hatikvě, izraelské hymně, se zpívá o toužebném přání vrátit se do „země Sionu a Jeruzaléma“ (Breger 2002: 2). Modlitba „Jestliže zapomenu na tebe, ó Jeruzaléme, zapomeniž i pravice má“ zněla po dva tisíce let jako slib židovské věrnosti v židovských obcích rozptýlených po celém světě. Lidé, kteří ve skutečnosti neměli žádnou možnost ani úmysl vidět jednoho dne na vlastní oči Judské hory, si o Pesachu přesto slavnostně slibovali, že se sejdou „příští rok v Jeruzalémě.“ Průčelí synagog na celém světě byla orientována směrem k Jeruzalému. (Collins, Lapierre 2018: 14)

Po celá staletí byl Jeruzalém středobodem židovského vědomí. Ve středověku Židé v pokročilém věku putovali do Jeruzaléma, aby byli pochováni v jeho posvátné půdě. Od třicátých let 19. století byla většina populace ve městě židovská (Lapidoth 2002: 62) a kolem roku 1870 tvořila drtivou většinu, kterou zůstala až dodnes. (Breger 2002: 2)

Pro Židy tedy Jeruzalém není jen městem, které zahrnuje svatá místa. Spíše je to samo pozemské město, které je svaté, jeho půda i vzduch. Jeruzalém je synonymem pro zakotvení judaismu na území Izraele, je samotným centrem tohoto spojení. Pro Židy je politická kontrola části Jeruzaléma, která je považována za svatou, podstatou jeho svatosti. „Samotná víra vyžaduje vládu nad Jeruzalémem jako hlavním městem židovského společenství.“ (Breger 2002: 2)

1.2. Význam Jeruzaléma z pohledu křesťanství

Ústřední role Jeruzaléma je pro křesťanský svět úzce spojena s Ježíšem z Nazaretu a jeho působením v tomto městě, kde se měly odehrát definující momenty

křesťanské víry jako poslední večeře, Jidášova zrada, zatčení v Gatsemanské zahradě, soud u rady židovských kněží, proces před římským prokurátorem Pilátem Pontským, umučení, ukřižování na vrchu Golgota a samozřejmě zmrtvýchvstání. (Yaron 2016)

Po Ježíšově ukřižování vznikla v Jeruzalémě první komunita jeho stoupenců z řad židovské populace, zřejmě nejstarší křesťanská obec, která však musela čelit nepřátelství a pronásledování ze strany ostatních Židů, kteří křesťany považovali za heretiky a kacíře. V Jeruzalémě tak několik let po Ježíšovi zemřel jako první křesťanský mučedník kazatel sv. Štěpán. Větší část křesťanské obce odešla z Jeruzaléma ještě před jeho dobytím a zničením v roce 70 n. l., v Jeruzalémě zůstala pouze malá komunita a až do 4. století neměl Jeruzalém pro křesťanství téměř žádný význam. Dobytí města Římany si mnozí křesťané vykládali jako vyplnění Ježíšova proroctví a „Boží trest pro nerozumné Židy“, když podle některých raných křesťanských teologů Jeruzalém jako místo ukřižování Ježíše ztratil tímto činem svůj posvátný status a stal se „městem zavrženým, jemuž je nutné se vyhýbat.“ (Tamtéž)

K zásadnímu rozštěpení mezi judaismem a křesťanství dochází v průběhu druhého století, přičemž do začátku čtvrtého století byli křesťané obětmi pronásledování ze strany římské moci. Teprve po vydání ediktu Milánského císařem Konstantinem v roce 313 se proměnilo postavení křesťanstva a v souvislosti s tím i Jeruzaléma. Za jeho vlády byl z iniciativy jeho matky Heleny, později svatořečené, vybudován Chrám Božího hrobu. Za byzantské éry zažíval Jeruzalém vzestup a stal se jedním z nejdůležitějších center křesťanství. Dobytí Jeruzaléma muslimy roku 638 na dlouhou dobu ukončilo křesťanskou vládu. (Yaron 2016: 91, 92)

Netušený ohlas vzbudila v roce 1095 výzva papeže Urbana II. k osvobození Božího hrobu v Jeruzalémě, ovládaného seldžuckými Turky. Křížové výpravy katolických křesťanů do Palestiny s cílem opětovného ovládnutí svatých míst představují jeden z nevýraznějších jevů evropských středověkých dějin. Završením první křížové výpravy bylo dobytí Jeruzaléma křížáky v r. 1099, po němž se město na necelých sto let opět octlo v křesťanských rukou jako centrum vzniknuvšího království jeruzalémského. Opětovný pád Jeruzaléma do rukou muslimů roku 1187 vzbudil v křesťanské Evropě zděšení, které vedlo ke svolání třetí křížové výpravy (1189-1193), která však neuspěla a město zůstalo v rukou muslimů až do jeho dobytí britskou armádou za první světové války (1917). (Čornej et al. 2002: 164-166)

Poté, co Jeruzalém ovládli Britové, se zde křesťanům po krátkou dobu dařilo celkem obstojně, ale sotva o 30 let později, po rozdělení města v důsledku války za nezávislost roku 1948, počet křesťanských obyvatel Jeruzaléma výrazně klesl. V roce 1948 žilo v Jeruzalémě okolo 31 400 křesťanů, v období šestidenní války roku 1967 jich ve městě žilo už jen asi 13 tisíc, a to především ve východní (arabské) části. Křesťanskou komunitu výrazně oslabovaly neustálé spory mezi různými křesťanskými církvemi, které nadále bojovaly o nadvládu nad městem. (Yaron 2016: 115)

Dodnes je křesťanský svět svými postoji k Jeruzalému rozdělen na velké množství táborů. Křesťané hrají na Blízkém Východě pouze marginální roli a „křesťanství jako takové v Jeruzalémě upadá do naprosté bezvýznamnosti.“ Pro Židy či Arabky jsou křesťané „exoti“ či „pátá kolona.“ Návštěva papeže Benedikta XVI. roku 2009 vnímání křesťanů nijak nezlepšila, ba naopak. Pouze zdůraznila, jak bezvýznamnou roli křesťané v této oblasti hrají. Příkladem je papežova otevřená podpora pro založení palestinského státu v Izraeli, která však nikoho nezajímala, což je jen důkazem toho, že papežova morální moc v rámci blízkovýchodní politiky nic neznamena. (Yaron 2016: 116)

Město je cílem křesťanských poutníků od 4. století, kteří míří na domnělá místa Ježíšova ukřižování, pochování a zmrtvýchvstání, která dnes zahrnují Chrám Božího hrobu, zastávky křížové cesty podél Via Dolorosa, Gatsemanskou zahradu a kostel Nanebevzetí Panny Marie. (Breger 2002: 2)

1.3. Význam Jeruzaléma z pohledu islámu

Jeruzalém je pro muslimy jedním z mála dobytých území, jež má pro islám zvláštní význam. Znamená pro ně (po Mekce a Medině) třetí nejposvátnější místo na zemi, (Yaron 2016: 124) bývá označován slovem „*El-Quds*“ - svatý. (Hrašová 2000) V očích muslimů Jeruzalém znamená spolu se Starým městem a Chrámovou horou (*Haram aš-šaríf*) tzv. „Vznešenou svatyní“, na níž je vybudovaný Skalní dóm a mešita *al-Aksá*. Jeruzalém a mešity na Haramu pro muslimy začaly znamenat to samé co samotná Palestina.“ (Yaron 2016: 118) Muslimové dále věří, že v Jeruzalémě započne konec světa. (Breger 2002: 2) Poradce palestinského prezidenta Mahmúda Abbáse Yaronovi

řekl: „Bez Jeruzaléma by problém Palestinců nebyl pro Araby vůbec důležitý.“ (Yaron 2016: 119)

Islám pojímá proroka Mohameda jako nejdůležitějšího proroka božího. Mohamed je synonymem „pečetí proroků“ a určil Jeruzalém za první směr modlitby (*al-kibla al-úlá*). (Breger 2002: 2) Dodnes tento pojem přetrvává a je synonymem Jeruzaléma. (Yaron 2016: 120) Role Jeruzaléma v islámu byla dlouhou dobu předmětem sporů, jelikož Jeruzalém není v Koránu zmiňován. Dnes je hlavní role Jeruzaléma pro islám vysvětlována díky Mohamedově noční cestě (*Al-Isrá*), podle které jel Mohamed na bájném zvířeti zvaném Burák (bílém koni s krásnou tváří a orlími perutěmi) během jedné noci z Mekky do Jeruzaléma, odkud vystoupil na nebesa. (Breger 2002: 2) Mohamed během své cesty na nebesa zanechal svatou stopu na Kameni stvoření, který je pro muslimy posvátný i z jiného důvodu, neboť se zde údajně modlili i David a Šalamoun. Tímto způsobem plánoval Mohamed získat pro svou víru také Židy, ti se ovšem zdráhali k Mohamedovi připojit, a tak mezi nimi došlo k rozkolu. Důsledkem bylo Mohamedovo prohlášení, že Židé jsou nepřátelé islámu. Muslimský výklad významu Jeruzaléma spojený s Noční cestou začal hrát důležitou roli teprve po křížových výpravách. (Yaron 2016: 122)

Jeruzalém hrál ústředí roli v rozdělení islámu na šíity a sunnity. V roce 661 se muslimští šlechtici sešli na Chrámové hoře v Jeruzalémě, kde Mu'ávijovi (novému chalífovi) přísahali věrnost. Přívrženci Alího (prorokův bratranec a zeť) a jeho syna Hasana věří dodnes, že na zemi smí zastupovat Mohameda pouze oni a jejich potomci. Nazývají se „strana Alího“ – *Šíat Alí* – tedy šíité. Většina muslimů ovšem následovala stranu Mu'áviji (založenou na Chrámové hoře), která se nazývala *ahl as-suna wal-džamáa* – v překladu „lid tradice a jednoty muslimů“ - dnes jsou známí jako sunnité. (Tamtéž: 124)

Když v roce 1099 Jeruzalém dobyli křižáci, nevyvolalo to v islámském světě velký rozruch, nicméně jeho opětovné ovládnutí muslimy po porážce křižáků sultánem Saladinem v roce 1187 je dodnes považováno za jeden z nejslavnějších okamžiků dějin islámu. (Yaron 2016: 132, 133) Poté, co Saladin odešel z Jeruzaléma, jej převzali turečtí mamlúkové. Za jejich vlády se Jeruzalém stal politickou periferií, zůstával ovšem náboženským centrem. (Yaron 2016: 135)

V prosinci roku 1516 mamlúky porazil a Jeruzalém si přivlastnil sultán Selim I. a Jeruzalém se ocitl v rukou Osmanů. Na Selimovo místo nastoupil později Sulejmán Nádherný, který více než jakýkoliv jiný panovník ovlivnil vzhled Jeruzaléma. Sulejmán

byl tolerantní vladař, dokonce Židům i křesťanům povolil návrat do Jeruzaléma, ale dal přitom jasně najevo, že Jeruzalém má zůstat v rukou muslimů. (Yaron 2016: 136, 137)

Jeruzalém se po Istanbulu stal druhým městem Osmanské říše, v jehož městské radě se nacházeli zástupci různých skupin obyvatelstva (Židé i křesťané). Jeruzalém zažíval vzestup a jeho hranice se dále rozšiřovaly. K modernizaci Jeruzaléma přispělo jednak přistěhovalectví z Evropy a také pokrokové reformy. (Yaron 2016: 139)

Není bez zajímavosti, že (trans)jordánský král Abdalláh I. (v letech 1921-1946 emír britského protektorátu Transjordánsko, od roku 1946 vládce nezávislého Transjordánského království) měl k Jeruzalému zvláštní pouto, nad rámec jeho oficiálního spojení s Britskou vládou. V první řadě mu hrál roli emocionální faktor, neboť zde byl pohřben jeho otec král Husajn bin Alí al-Hášimí, zakladatel Hášimovské dynastie. Významnější však byl politický faktor, a to jeho ambice pojmout Jeruzalém do své říše. Tato pozdní ambice vzrostla a zesílila poté, co byly zhačeny jeho sny ovládnout jedno z historických center arabského světa – Mekku, Bagdád, Damašek, a dosáhla svého vrcholu v předvečer arabsko-izraelské války v roce 1948 (viz dále kapitola 3). Nelze pominout, že centrum vlády Transjordánska Ammán bylo v té době „městečkem“ se pouhými 45.000 obyvateli. (Sofer 1976: 74-75)

2. JERUZALÉM A ROZDĚLENÍ PALESTINY

2.1. Vznik sionistického hnutí a jeho dopady

Vývoj Jeruzaléma po staletí osmanské nadvlády, stejně jako stále komplikovanější situace v Palestině a potažmo v Jeruzalémě v celém průběhu britské mandátní správy není předmětem této práce, nicméně je potřeba upozornit na některé zásadní momenty, které tento vývoj výrazně ovlivnily. V první řadě je potřeba zmínit „společenskou sílu“, zrozenou v druhé polovině 19. století, která vyvrcholila založením Státu Izrael – sionismus.

Jak bylo nastíněno v podkapitole 1.1., mezi Židy a „Zemí izraelskou“ je intenzivní pouto. Právě toto pouto k „daleké zemi předků“ vždy odlišovalo Židy od křesťanů i muslimů. Sionismus představoval „nejvýznamnější revoluci v židovském životě“, neboť jako sekulární nacionalismus nahrazoval židovskou tradiční a ortodoxní sebeidentitu v náboženském smyslu a pasivní „kvietistickou a zbožnou naději v návrat na Sion“ změnil v aktivní politické hnutí za návrat Židů do Palestiny. (Avineri 2001: 9,10) Světový židovský nacionalismus spojený s touhou po vlastním státu byl zejména reakcí na pronásledování a výbuchy antisemitismu, které byly pro Evropu 19. století typické, ale stal se též „hledáním sebeurčení a osvobození v moderních podmínkách sekularizace a liberalismu.“ Liberalismus a nacionalismus vedly u Židů k novému sebeuvědomování, které již nebylo určováno výhradně náboženstvím. (Avineri 2001: 19,20; Čejka 2015: 21,22)

Za zakladatele politického sionismu je považován vídeňský novinář Theodor Herzl (1860-1904), autor knihy *Der Judenstaat* (Židovský stát) publikované v roce 1896, jenž navazoval na sionistické myslitele Mosese Hesse, Leo Pinskera či Maxe Nordaua a jako první byl schopen prosadit sionistickou myšlenku do povědomí světové veřejnosti a stal se jejím popularizátorem. Herzl „jako první prorazil sionismu cestu k židovskému i světovému veřejnému mínění. Z hledání národnostního řešení kritické situace židovského lidu... učinil předmět světového veřejného mínění. Proměnil sionistické řešení z okrajového jevu židovského života v součást světové politiky – a tím nepřestalo být dodnes.“ (Avineri 2001: 94) Herzl po Drayfusově aféře usoudil, že nejlepším řešením pro Židy je masová emigrace do Palestiny, popř. i jiné země, která by se mohla stát židovským domovem. Z jeho iniciativy vznikla *Světová sionistická organizace* a sešel se první sionistický kongres v Basileji v roce 1897, na němž

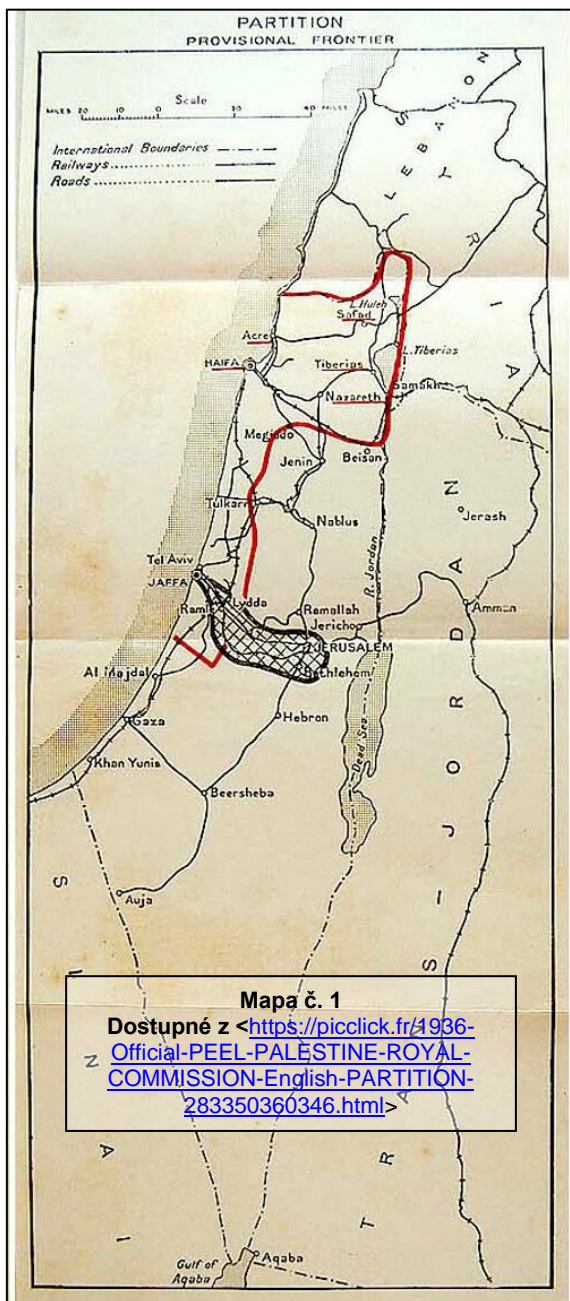
převážila myšlenka židovského státu v Palestině a v rámci přijatého „Basilejského programu“ byla deklarována snaha o jeho zřízení. (Čejka 2015: 20) Od přelomu 19. a 20. století získával sionismus v řadách diasporních Židů po celém světě stále více přívrženců a našel i četné a významné příznivce nežidovského původu.

V roce 1917 získal sionismus oficiální podporu tehdejší supervelmoci Velké Británie, když souhlasný postoj její vlády se „zřízením národní domoviny židovského lidu v Palestině“ byl vyjádřen v dopise² britského ministra zahraniční Balfoura lordu Rothschildovi, předsedovi britské sionistické organizace (Čejka 2015: 35,36).

2.2. Situace v Palestině a Jeruzalémě před druhou světovou válkou a po ní

S nástupem nacistického režimu k moci začala v letech 1933–1939 stoupat židovská emigrace z Německa a posléze i Polska, a přestože zpočátku jen menší část evropských Židů směřovala do Britského mandátu Palestina, kolem poloviny třicátých let se zdejší židovská populace zdvojnásobila (tzv. 5. *alija* – židovská přistěhovalecká vlna mezi lety 1929–39 čítala cca 250.000 osob). V samotném Jeruzalémě vzrostla židovská populace z 51.000 v roce 1931 na 77.000 v roce 1939 (z celkových 126.000 obyvatel města, Gilbert 1977: 77) To samozřejmě vedlo ke zvyšování napětí a nárustu židovsko-arabských násilností. V roce 1937, rok po vypuknutí arabského povstání, dospěla britská tzv. Peelova komise, zabývající se budoucností soužití sionistů a Arabů na mandátním území, k závěru, že toto soužití není reálné a proti sobě stojí dva oprávněné nároky, a navrhla rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát, přičemž Jeruzalém s přílehlou oblastí a úzkým koridorem do středomořského přístavu Jaffa by zůstal pod britskou mandátní správou (viz mapa č. 1) V následujícím roce se otázkou opětovně zabývala tzv. Woodheadova komise, která navrhla nový plán rozdělení Palestiny. (Čejka 2015: 50)

² Tzv. Balfourova deklarace z 2. listopadu 1917. Britové doufali, že oficiální deklarace ve prospěch sionismu povzbudí americké a ruské Židy k podpoře Británie a jejich spojenců, zvláště když nedávno svržený carský režim v Rusku byl silně antisemitský. Zároveň měl britský premiér Lloyd George na zřeteli britskou dominanci v Palestině – mostem mezi Indií a Egyptem – jako hlavní poválečný cíl. K jeho dosažení mohlo posloužit zřízení židovského státu pod britským protektorátem. (Mazinter 2017: 11) V diplomatické praxi je obvyklé, že dopis ministra zahraniční je oficiální dokument.

Pod tlakem pěti arabských států (Jordánska, Egypta, Sýrie, Libanonu a Iráku) a blížící se války však britskou zahraniční politikou na Blízkém východě ovládl pragmatismus, který se projevil vydáním tzv. Bílé listiny (*MacDonald White Paper* přijatý 17. 5. 1939) – vládního prohlášení, jímž bylo za účelem zachování klidu v Palestině a uspokojení arabských zájmů výrazně omezeno židovské přistěholectví a současně proklamováno vytvoření pouze arabského státu. (Tamtéž)

V průběhu druhé světové války nelze opomenout dvě události, které zásadním způsobem ovlivnily poválečné dění v Palestině. Na straně Židů se jednalo sionistickou konferenci v newyorském hotelu Biltmore v roce 1942, z níž poprvé vzešel požadavek na zřízení židovského společenství na území celé západní Palestiny jakožto součásti nového světového uspořádání vzniknuvšího po druhé světové válce. Biltmorská deklarace byla vyhlášena ještě předtím, než se Židé i

celý svět dozvěděli o míře a povaze Hitlerova „konečného řešení židovské otázky“, a program v ní obsažený zůstal oficiální židovskou strategií až do srpna roku 1946, kdy se v Paříži konala mimořádná schůze Židovské agentury, aby se shodla na kompromisu a rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát. (Cohen 2017: 231) Naproti tomu na arabské straně se ke konci války začaly vyvíjet tábory, v nichž se stále silněji prosazovaly panarabistické tendence. V říjnu roku 1944 se sešly na konferenci v Alexandrii hlavy arabských států, a z jejich jednání vzešel tzv. Alexandrijský protokol, který položil základy Ligy arabských států (Arabské ligy) a mj. pojednával o budoucnosti Palestiny tak, že „*Palestina představuje důležitou součást arabského světa a práva palestinských Arabů nemohou být dotčena, aniž by byl ohrožen mír a*

stabilita arabského světa... rovněž, jako ostatní, litujeme zla, které bylo během války uplatněno vůči Židům evropskými diktaturami. Ale otázka těchto Židů by měla být oddělena od sionismu, neboť nemůže být větší nespravedlností a agrese než to, že bude problémem evropských Židů řešen další nespravedlností vůči palestinským Arabům nejrůznějších vyznání a denominací..." (Čejka 2015: 60; Liga arabských států 1944: Alexandrijský protokol)

V závěru války v Evropě, poté co vyšel najevo rozsah holocaustu po osvobození koncentračních a vyhlazovacích táborů, se sionisté domnívali, že otřesené světové veřejné mínění uzná legitimitu jejich nároku na vytvoření židovského státu v Palestině. „Nežidovský svět však nedospěl ke stejnému závěru, který sionisté vyvodili z likvidace židovského lidu v průběhu války.“ Úsilí amerického prezidenta bylo spíše zaměřeno na zmírnění humanitární krize v Evropě a zklamání přerůstající v nenávist vzbudil zejména postoj Británie, s níž sionistické hnutí od Balfourovy deklarace spojovalo své naděje. Nová labouristická vláda Clementa Atleeho hodlala – v zájmu zabezpečení britských strategických zájmů na Blízkém východě, čemuž mělo posloužit udržení přátelských vztahů s Araby – setrvat na výrazném omezení židovského přistěhovalectví do Palestiny, přeživší z koncentračních táborů nevyjímaje. (Cohen 2017: 231-232) To se projevilo nepřijímáním, resp. vracením či internováním desetitisíců „ilegálních“ židovských uprchlíků v letech 1945-1947.

S ohledem na aktuální nepříznivý vývoj na mezinárodní politické scéně se poválečná sionistická kampaň pro zřízení židovského státu rozběhla na dvou frontách – na jedné straně intenzivní diplomatická aktivita, orientovaná na Londýn a Washington, měla zajistit univerzální politickou podporu sionistickým požadavkům, na druhé straně rozsáhlé násilné akce v samotné Palestině zaměřené proti britskému mandátu, které měly v horším případě přimět Británii k ústupkům, v lepším přivodit její úplné stažení z Palestiny. V říjnu 1945 dal Ben Gurion zelenou k zahájení koordinovaného židovského povstání (*meri ivri*) proti Britům v Palestině. Za tím účelem uzavřely umírněný proud palestinských sionistů a tajná vojenská organizace *Hagana* nesnadné spojení s radikálními revizionistickými sionistickými skupinami *Lechi* (Sternův gang) a *Irgun*, které násilný protibritský odboj zahájily už za války prostřednictvím vražd, politických atentátů, sabotáží a útoků na vojenské i civilní cíle. Zároveň narůstaly vzájemné židovsko-arabské násilnosti zaměřené proti civilnímu obyvatelstvu. (Cohen 2017: 231-235)

V prostředí roztočené spirály násilí a teroru se postupně rozplynula naděje na dosažení kompromisu ohledně uspořádání Palestiny a jednání všech tří zaangażovaných stran ztroskotala, když pro arabskou stranu bylo „vzhledem k demografickým faktům a dalším statistikám, které stále zaručovaly arabskou dominanci... rozdělení Palestiny nepřijatelné.“ (Čejka 2015: 65) Británie, zabředlá ve velkých problémech doma (hospodářská a finanční krize) i na mezinárodní scéně (dekolonizace Indie, angažování v řecké občanské válce) a neschopná situaci ve svém mandátním území efektivně řešit, předložila v únoru 1947 otázku Palestiny nedávno vzniklé OSN (Tamtéž: 65), když byla ústy svého ministra zahraniční Bevina nucena konstatovat, že se „nemůže smířit s plánem předloženým ať již Židy nebo Araby, ani realizovat vlastní řešení. Jedinou možností je postoupit problém k rozhodnutí Spojeným národům. (...) Mandát se ukázal v praxi jako neproveditelný a závazky převzaté vůči dvěma komunitám v Palestině jako vzájemně si odporující.“ (Bevin in Cohen 2016: 223). Podle Cohena se však ze strany Británie mohlo jednat o „machiavelistický manévr, mající za cíl způsobit, aby si mezinárodní orgán na tomto ožehavém a těžko řešitelné problému spálil prsty tak bolestivě, že by nakonec s velkou úlevou vrátil Palestinu Britům.“ (Cohen 2017: 241) Ačkoli Británie tímto krokem původně nezamýšlela vzdát se mandátu, události v Palestině v průběhu roku 1947 posilovaly její rozhodnutí v tomto směru. Britskou politiku v tomto období je „obtížné vystihnout jinak než jako postupnou ztrátu kontroly nad situací v Palestině“, kde „židovský terorismus odsoudil britskou armádu i administrativu k nemohoucnosti.“ (Cohen 2017: 229, 392)

2.3. Řešení otázky Palestiny a Jeruzaléma na půdě OSN

Palestina byla v podstatě prvním závažným problémem, s jehož vyřešením se nedávno založené Spojené národy musely potýkat, a to nejen z důvodu, že na něj čekaly mimořádné obtíže při hledání nějakého rozhodnutí, ale také že otázka realizace tohoto rozhodnutí byla pro novou mezinárodní organizaci velkou neznámou. (Fletcher-Cooke 1973: 612)

V únoru roku 1947 britská vláda požádala OSN, aby svolala mimořádné zasedání, které by se ještě před zářijovým řádným zasedáním Valného shromáždění

pokusilo vyřešit situaci v Palestině. Mimořádné Valné shromáždění OSN zasedlo v dubnu 1947 a vytvořilo ad hoc komisi pro Palestinu – UNSCOP (*The United Nations Special Committee on Palestine*), která se měla seznámit s židovsko-arabským problémem a do září předložit návrhy řešení. (Čejka 2015: 67) 13. května 1947 bylo odsouhlaseno složení komise bez zastoupení velmocí, přičemž bylo vybráno jedenáct neutrálních států, u nichž se předpokládalo, že jejich „životní zájmy“ neleží na Blízkém východě: Austrálie, Kanada, Československo (diplomat Karel Lisický – pozn. Čejka), Indie, Guatemala, Írán, Peru, Švédsko, Holandsko, Uruguay a Jugoslávie. Návrh Sovětského svazu na vytvoření širší komise, v níž by velmoci měly své zastoupení, byl odmítnut. (Cohen 2016: 260-261)

Na konci srpna 1947, před řádným zasedáním Valného shromáždění OSN, představila UNSCOP svou závěrečnou zprávu s řadou doporučení, přičemž většinou osmi členů (Austrálie, Kanada, Československo, Guatemala, Nizozemí, Peru, Švédsko a Uruguay) navrhla plán rozdělení Palestiny na tři části, tzn. nezávislý arabský stát, nezávislý židovský stát a město Jeruzalém, k čemuž mělo dojít po dvouletém přechodném období od 1. září 1947, v průběhu kterého bude Británie pokračovat ve výkonu správy země z pověření OSN a připustí na území zamýšleného židovského státu 150.000 židovských imigrantů. (Cohen 2016: 267) Jeruzalém měl být podroben „soustavě mezinárodního poručení na základě poručenské úmluvy navržené Spojenými národy... v souladu s čl. 81 Charty Spojených národů“, přičemž bylo konstatováno, že „mezinárodní poručení je nevhodnějším nástrojem ke zvládnutí mimořádných problémů přítomných v Jeruzalémě.“ Komise se zároveň jednomyslně shodla na tom, že britský „mandát by měl být ukončen...“ a „nezávislost poskytnuta Palestině“, a to „v nejbližším možném termínu.“ (UNSCOP 1947: Report to The General Assembly - Volume 1. A/364)

Příklon komise k rychlému ukončení britského mandátu byl odrazem rapidního zhoršení bezpečnostní situace, která se „pro Velkou Británii stávala noční můrou“, když dva roky po skončení druhé světové války „byla Palestina jediným místem, kde britští vojáci stále ještě ve službách svého krále umírali.“ (Collins, Lapierre 2018: 16) V létě 1947 totiž židovský terorismus dosáhl svého vrcholu, přičemž aféra uprchlické lodi *Exodus* dodala sionistům významný propagační úspěch, když nejenže pomohla kompenzovat obecné znechucení nad židovskými teroristickými akcemi, ale zároveň ukázala světu skutečný rozsah, v jakém Britové ztratili kontrolu nad Palestinou. (Cohen 2017: 243) Zjevně bezvýhodný a nákladný boj v Palestině vedl labouristickou vládu k

jednomyslnému rozhodnutí, aby co nejrychleji ukončila svůj mandát v Palestině, když současně probíhal problematický proces osamostatňování klíčové britské kolonie v Indii. (Cohen 2016: 268, Fletcher-Cooke 1973: 615) Premiér Attlee byl rozhodnutý opustit Palestinu nejpozději do šesti měsíců, i kdyby nad mandátním územím nebyla ustavena jiná správa a nebylo dosaženo dohody mezi Židy a Araby, a 26. září 1947 ministr kolonií Creech-Jones oznámil Valnému shromáždění OSN, že dojde ke stažení britských sil a správního aparátu z území Palestiny. (Cohen 2016: 269, 276-277) Britský záměr byl akceptován OSN, která měla v očích Britů půl roku na to, aby sestavila vlastní fungující administrativu podepřenou adekvátními ozbrojenými složkami, na níž mohla být pravomoc formálně převedena. Přestože si Británie byla vědoma toho, že zřejmě nelze dosáhnout výsledku, jenž by současně vyhovoval Židům i Arabům, doufala, že Valné shromáždění OSN přijde s nějakým řešením, jež by bylo nestranné a spravedlivé, a také že jedině Valné shromáždění je schopno dosáhnout uzavření dohody mezi stranami. (Fletcher-Cooke 1973: 615-617)

Rozdělení Palestiny podle návrhu UNSCOP však Arabové považovali „za akt do nebe volající nespravedlnosti, které se dopustil západní imperialismus, aby odčinil zločin, který Arabové nespáchali. (...) ...dlouhá řada antisemitských pogromů, která vyvrcholila v hitlerovských kremačních pecích, byla... dílem evropských křesťanských národů, a nikoli islámu. Kompenzaci za tyto zločiny by tedy měl zaplatit ten, kdo se jich dopustil, a nikoli arabské země, protestovali Arabové.“ (Collins, Lapiere 2018: 16) Vysoký arabský výbor, podporovaný Irákem, Saudskou Arábií a Sýrií tedy plán na jakékoliv rozdělení odmítl a požadoval „jednotnou nezávislou Palestinu“ jakožto jeden arabský stát, ve kterém by Židé měli stejná práva jako Arabové, zůstali by však menšinou – toto řešení ale nebylo přijatelné pro Židy. (Montefiore 2013: 475) Pro židovský národ se perspektiva obnoveného státu bez Jeruzaléma jako hlavního města rovnala „vzkříšení fyzickému, nikoli však duchovnímu“ (Collins, Lapiere 2018: 16), přesto Ben Gurion na návrh komise UNSCOP přistoupil, když ztráta města byla dle jeho vlastních slov „*cenou za vlastní stát.*“ (Ben Gurion in Montefiore 2013: 475) Sionisté očekávali, že ve Valném shromáždění OSN nebude návrh na rozdělení Palestiny přijat, přičemž si dobře uvědomovali, že bez otevřené americké podpory rozdělení v souladu se zprávou UNSCOP nebude zajištěna potřebná většina hlasů.

Collins a Lapiere (2018: 17) uvádějí, že nejaktivnější zemí, která se zasazovala o rozdělení Palestiny byly Spojené státy, nicméně Cohen (2017: 244) upozorňuje, že při zahájení řádného zasedání Valného shromáždění v září 1947 americká delegace

ještě nezaujímal jasný postoj. Sionisté proto zahájili mohutný lobbying přes spřízněné politiky v Demokratické straně, kteří apelovali na prezidenta Trumana, aby instruoval americkou delegaci ve Valném shromáždění k podpoře rozdělení. Ta vyjádřila souhlasné stanovisko 11. října 1947. Podporu rozdělení vyjádřil nečekaně též Sovětský svaz, což podle Čejky (2015: 68) lze vysvětlit tím, že v té době začínala studená válka a „sovětské hlasování bylo signálem Spojeným státům a jejich spojencům, že je možné předpokládat zvýšení sovětského zájmu na Blízkém východě.“ Cohen (2016: 262) naopak uvádí, že „Sovětská podpora sionismu v roce 1947 překvapila svět a nikdy nebyla uspokojivě vysvětlena. (...) V každém případě lze projev sovětského delegáta Gromyka z května 1947 považovat za milník na cestě k rozdělení Palestiny. Tento jeho projev a sovětská podpora rozdělení Palestiny v říjnu 1947 fakticky utnuly britské naděje nebo vyhlídky, že by OSN... Palestinu vrátilo Británii.“ Zároveň tím vyzněly naprázdno vyhrůžky arabských delegací vůči USA, že v případě jejich hlasování pro rozdělení přejdou do sovětského tábora. (Cohen 2017: 245)

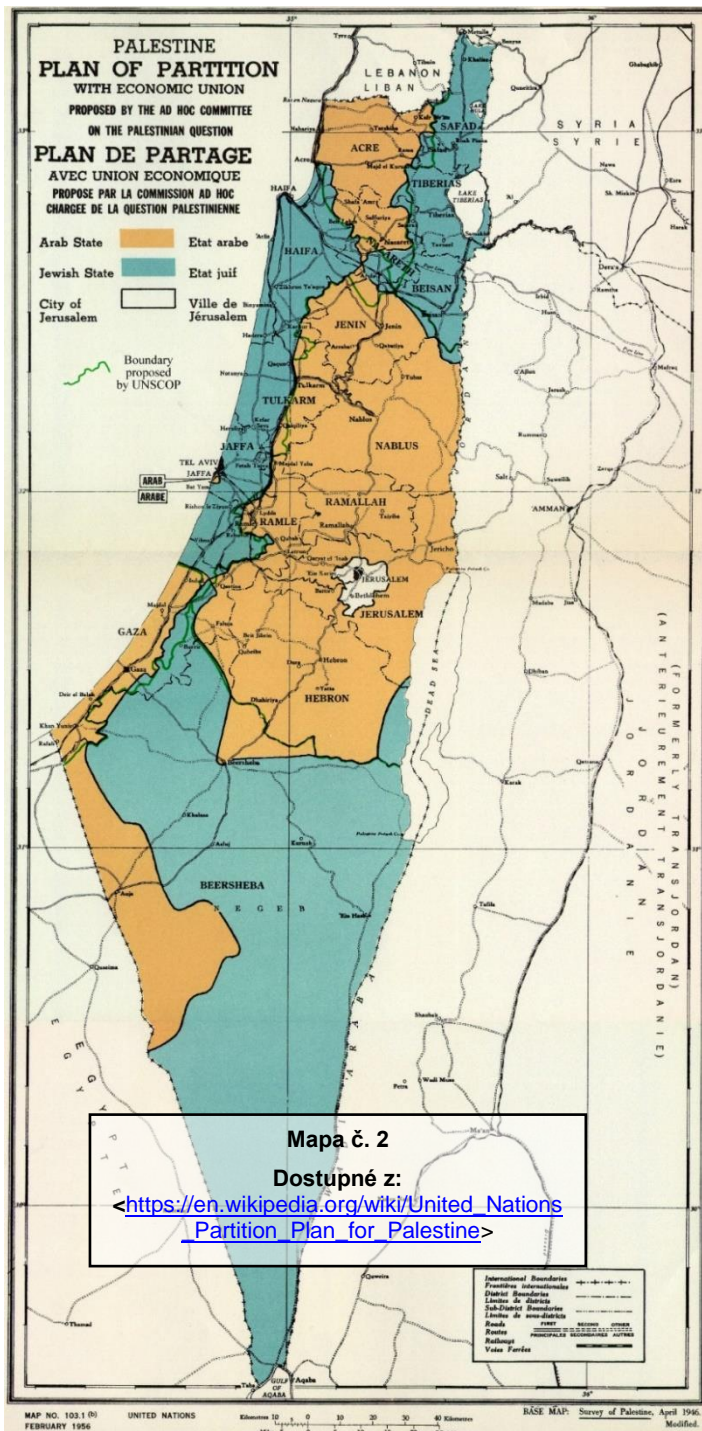
Rezoluce musela být přijata dvoutřetinovou většinou, přičemž jen k přehlasování arabských představitelů bylo zapotřebí dvaadvaceti hlasů a za každý další hlas proti bylo třeba získat další dvě „ano“. Hlasování provázely dramatické okolnosti, kdy se židovská i arabská strana pokoušela vyvíjet nátlak na dosud nerozhodnuté země. Arabské delegace opakovaly hrozbu, že pokud OSN odhlasuje rozdělení Palestiny, palestiniští Arabové s podporou dalších arabských zemí po odchodu britských vojsk vyhlásí Židům válku. (Collins, Lapierre 2018: 17-18) Židovská lobby dosud s nevídanou intenzitou „v hodině dvanácté“ mobilizovala podporu Bílého domu, aby získala hlasy menších zemí (např. Filipíny a Libérie). (Cohen 2017: 245) Výsledkem bylo dne 29. listopadu 1947 odsouhlasení rozdělení Palestiny podle plánu UNSCOP poměrem hlasů 33 pro, 13 proti (s arabskými státy hlasovaly např. Kuba a Řecko), přičemž 10 zemí včetně Velké Británie se zdrželo hlasování. (Montefiore 2013: 475) Ačkoliv Britové měli jisté výhrady k detailům rozdělení, existovali mnozí, ať již v řadách palestinské správy či přímo v Británii, kteří věřili, že „rozdělení, jakkoliv se jevílo směšně v oblasti o rozloze Walesu, bylo nejméně nepřijatelným a nejneustrannějším z celé řady jiných neproveditelných řešení.“ (Fletcher-Cooke 1973: 617) Shlaim (1988: 617,618) upozorňuje, že preferovaným řešením pro Brity bylo umožnit vznik židovského státu a následné připojení zbytkové arabské Palestiny k jejich bývalému protektorátu a od roku 1946 nezávislému království Transjordánsku v čele s jejich

„chráněncem“ králem Abdalláhem I. Ten „měl svůj zrak upřený na Západní břeh již od roku 1937“ a „anexe Západního břehu pro něj byla první fází při uskutečňování jeho touhy vládnout obnovené »Velké Sýrii.«“ (Cohen 2017: 248).

V této souvislosti nelze pominout, že arabská koalice rozhodně nebyla jednotná, přičemž „nejslabším článkem v řetězci nepřátelský arabských států, které obklopovaly Jišuv ze všech stran“ bylo právě Transjordánsko. (Shlaim 2007: 84) Od poloviny třicátých let neprobíhalo mezi Židy a Araby žádné smysluplné vyjednávání, avšak s jednou výjimkou – tou byl dlouhodobě utvářený „speciální“ vztah Sionistů s Transjordánskem resp. jeho vládcem Abdalláhem, který se na přátelské bázi rozvíjel už od dvacátých let a poté, co se stal Abdalláh králem nezávislého Transjordánska v roce 1946, dospěl k jisté formě spolupráce. Shlaim (1988: 613) ji vyzdvihuje jako zásadní faktor, který více než jiné ovlivnil další osud Palestiny. Abdalláh I. byl s ohledem na své vlastní zahraničněpolitické ambice jediným arabským vládcem, který byl ochoten akceptovat rozštěpení Palestiny a mírové soužití s židovským státem, když se sionistickým hnutím jej spojovalo silné nepřátelství k palestinským nacionalistům v čele s muftím Amínem Al-Husajním, jenž představoval jeho hlavního rivala na post potenciálního vládce Palestiny. 17. listopadu 1947, těsně před hlasováním o rezoluci na Valném shromáždění OSN, proběhlo první tajné setkání mezi Abdalláhem a Goldou Meierovou jakožto vedoucí zahraničního odboru Židovské agentury, na níž bylo dosaženo „maximálního porozumění“ a předběžné dohody o rozdělení Palestiny mezi nezávislý židovský stát a Trsansjordánsko, která Abdalláha zavazovala nevpadnout na žádné území garantované Židům. Na oplátku by Izrael uznal jeho anexi území vyhrazeného arabskému státu. Jeruzalém však nebyl předmětem této dohody, neboť podle plánu Spojených národů se nepočítalo s tím, že by stal součástí jednoho nebo druhého státu. (Shlaim 1988: 617)

Podle schválené **rezoluce Valného shromáždění č. 181 (II)** ze dne 29. listopadu 1947 měly rozdělením území Palestiny vzniknout dva samostatné státy arabský a židovský, přičemž zároveň bylo rozhodnuto o mimořádném režimu Jeruzaléma tzn. že *„město... bude mít povahu zvláštního útvaru (corpus separatum) pod zvláštním mezinárodním režimem a bude spravováno Organizací spojených národů. Poručenská rada bude pověřena, aby převzala odpovědnosti správního úřadu jménem OSN. (...). Město Jeruzalém bude demilitarizováno; jeho neutralita bude vyhlášena a zachována a v jeho hranicích nebudou dovoleny žádné polovojské útvary, cvičení nebo činnosti.“* (UN General Assembly 1947: Resolution 181 (II). Future

government of Palestine, A/RES/181 (II) – ČÁST III) Jeruzalém a přilehlé okrsky (včetně Betléma) se tedy měly stát zvláštní oblastí podléhající prostřednictvím speciálního orgánu (Poručenská rada, Trusteeship Council) přímo Spojeným národům. Oblast Jeruzaléma měla být demilitarizovanou a neutrální zónou bez polovojských útvarů (*para-military formations*) a její obyvatelé by *ispo facto* získali „jeruzalémské občanství.“ Místní správa by podléhala guvernérovi jmenovanému Poručenskou radou, který by řídil policejní sbor složený z mužstva rekrutovaného mimo Palestinu. Mimořádný režim, resp. „*status vypracovaný Poručenskou radou...*

nabude účinnosti nejpozději dne 1. října 1948. Jeho účinnost potvrdí nejprve deset let, ledaže Poručenská rada shledá nutným přezkoumat tato ustanovení dříve. Po uplynutí této doby přezkoumá Poručenská rada celou soustavu ve světle zkušeností nabytých praktickou aplikací. Osobám bydlícím v městě Jeruzalémě bude pak umožněno, aby vyjádřily referendem svá přání, pokud jde o možné změny statusu města.“ (ČÁST III písm. D) Mapa rozdělení (viz mapa č. 2), „nakreslena bezradnou tužkou“, byla „směsí snesitelných kompromisů a nepřijatelných nehorázností“, když 57 % území Palestiny mělo být přiznáno Židům, přestože většina půdy a dvouřetinová většina (tj. asi 1.200.000) obyvatelstva byla arabská. „Klikatá a křivolaká hranice židovského území byla výsměchem jak zdravému rozumu, tak i základním prvkům

obranyschopnosti.“ (Collins, Lapiere 2018: 14) Dále komise svým plánem znemožnila jak Židům, tak Arabům politickou, hospodářskou či náboženskou kontrolu nad Jeruzalémem, který (s přilehlou vymezenou oblastí) tvořil vlastně mezinárodní enklávu uvnitř předpokládaného arabského státu. Vzhledem k posvátnému charakteru města a také kvůli odlišným národním zájmům, neměli Arabové ani Židé právo udělat z něj své hlavní město. (Tamtéž)

Cohen (2016: 292) podotýká, že nelze bezvýhradně akceptovat obecně vžitou představu, že přijetí rezoluce o rozdělení Palestiny bylo „gestem pokání západní civilizace za proběhlý holokaust, když vytvoření židovského státu bylo možno v jistém smyslu vnímat jako splátku dluhu od národů, které si uvědomovaly, že mohly vyvinout větší úsilí v zabránění nebo alespoň zmírnění židovské tragédie během druhé světové války.“ Rezoluce vzhledem ke komplikovanému vývoji v Palestině i na půdě OSN „nebyla pouze produktem západního humanitárního cítění a její přijetí nebylo výlučně výsledkem otevřeně obavy o osud zdecimovaného lidu.“ (Cohen 2017: 243)

2.4. Eskalace občanské války v Palestině a vznik nezávislého Izraele

Bezprostředně po přijetí rezoluce Arabové striktně odmítli hlasování států a obvinili OSN, že nemá právo rozdělit jejich zemi. (Montefiore 2013: 475) Od konce listopadu se již tak špatná situace v Palestině dále zhoršovala a přerostla v občanskou válku, když na mnoha místech docházelo k ozbrojeným střetům mezi milicemi, dobrovolnickými bojůvkami a jednotkami domobrany obou stran, přepadům vesnic a osad, stejně jako útokům židovských a arabských teroristických skupin. Cílem židovské strany bylo dosáhnout faktické kontroly nad územím přiděleným rezolucí a zároveň zabezpečit spojení s židovským osadami, které se octly mimo vymezené hranice. (Ottolenghi 2004: 984) Jedním z hlavních cílů arabské stany bylo naopak „zardousit Jeruzalém“ tzn. znemožnit zásobování pro sto tisíc jeho židovských obyvatel přerušením jeho silničního spojení s Tel Avivem a pobřežní oblastí.

V počáteční fázi občanské války od prosince 1947 do března 1948 se situace pro Židy nevyvíjela dobře, když mnoho židovských osad bylo izolováno v důsledku velké zranitelnosti silničního spojení vůči arabským útokům a Osvobozenecká armáda

arabských dobrovolníků pod velením Fawzího al-Kawukdžího ohrožovala celou severní Palestinu. Jeruzalém byl od února 1948 odříznut od pobřeží a „přerušená silnice odsuzovala šestinu židovského obyvatelstva Palestiny k izolaci a hladu.“ (Cohen 2017: 243, Collins, Lapierre 196)

Rozpoutaná občanská válka, nepříznivě se vyvíjející pro židovskou stranu, měla významný dopad na mezinárodní scéně (Wilson 1972: 69), neboť podle Části VI. zprávy Výboru OSN pro Palestinu (UN Palestine Commission 1948: First Special Report to the Security Council: The Problem of Security in Palestine, A/AC.21/9-S676), předložené 16. února 1948 Radě bezpečnosti, mohly pouze „*ne-palestinské ozbrojené síly*“ zajistit splnění rezoluce o rozdělení. V dané chvíli však nebyl nikdo ochoten takové síly poskytnout, v důsledku čehož se postupně měnil postoj některých pro-židovských států, které původně odhlasovaly přijetí rezoluce, nyní však měly „obavy z rozpoutání druhého holocaustu.“ (Cohen 2017: 246) Jako zásadní se jevila hlavně změna postoje Spojených států, které na úrovni ministerstva zahraničí – nikoli však Bílého domu – ustoupily od podpory rozdělení. Ministerstvo dospělo k závěru, že není v zájmu Spojených národů vyvolání nekontrolovatelného konfliktu v Palestině, jenž se mohl snadno rozšířit na celý Blízký východ a ve výsledku zabrzdit ožívání evropské ekonomiky. (Cohen 2017: 246, Wilson 1972: 69). Dne 19. března 1948 vedoucí americké delegace v OSN Warren Austin – s posvěcením státního tajemníka Marshalla, ale v rozporu se stanoviskem prezidenta Trumana (Wilson 1972: 70, Collins, Lapierre 2018: 176) – oznámil Radě bezpečnosti, že Spojené státy ustupují od podpory rozdělení, resp. navrhl, aby rozdělení bylo odloženo na neurčito a nad Palestinou zavedena poručenská správa OSN do té doby, než příhodné podmínky umožní dohodu na trvalém řešení. (Cohen 2017: 246)

V souvislosti s nevídaným rozkolem v americké vládě Cohen podotýká, že vzhledem k efektivitě, s jakou sionistická lobby pracovala od roku 1945, korunované dosažením dvoutřetinové většiny pro rozštěpující rezoluci, se zdá neuvěřitelné, že tato lobby selhala v předvídání nebo zabránění iniciativy amerického ministerstva zahraničí. Podle Ganina (1979: 169) byl poručenský plán ministerstva „pučem, jenž představoval největší porážku židovské diplomacie od vydání Bílé listiny v r. 1939“, pro Araby naopak největší diplomatické vítězství. Americký prezident se pokusil ukázat svůj konzistentní souhlasný postoj k otázce rozdělení a na tiskové konferenci 25. března 1948 vysvětloval stanovisko svého ministerstva zahraniční tak, že se má jednat pouze o dočasné opatření k zabránění dalšího krveprolití.“ (Wilson 1972: 70) Nicméně

Sionisté nevnímali poručenský plán jako čistě dočasné opatření, nýbrž jako časově neomezený, potenciálně fatální odklad jejich suverenity již schválené Spojenými národy (Cohen 2017: 250) a jako „kapitulaci před arabským postojem k rozdělení.“ (Collins, Lapierre 2018: 176) V reakci na novou iniciativu v Radě bezpečnosti se sionistické úsilí koncentrovalo do dvou oblastí: na diplomatické frontě ve Washingtonu a New Yorku mělo zabránit Spojeným státům, aby vycouvaly z prosazení rozdělení, a v samotné Palestině, kde měla vzniknuvší židovská armáda demonstrovat způsobilost Sionistů dosáhnout suverenity předjímané, nikoli však garantované Spojenými národy, a to ovládnutím území přiděleného rezolucí dřív, než tomu mohly iniciativy jako poručenský režim zabránit. (Cohen 2017: 246-247)

Ottolenghi (2004: 984) upozorňuje, že povaha konfliktu se změnila koncem března 1948, kdy selhal arabský pokus odříznout strategicky významný přístav Haifa a židovské síly následně zahájily úspěšnou protiofenzivu, během které mj. znovuotevřely a zabezpečily cestu do Jeruzaléma. Úspěšná židovská ofenzíva zahájená na začátku dubna splnila vytyčený cíl, což ovlivnilo situaci v OSN dvojitým způsobem: 1) vojenské úspěchy Hagany během několika týdnů změnily plán na rozdělení v nespornou politickou skutečnost a proměnily poručenský plán amerického ministerstva zahraničí v „neuskutečnitelný sen“, když počátkem května by jakýkoli pokus o zavedení poručenského režimu čelil odporu, pravděpodobně ozbrojenému, ze strany židovského státu; 2) ustavení samostatného židovského státu mohlo vyřešit vážné dilema, s nímž se Truman potýkal, když optikou Bílého domu se nyní nejsnadnějším krokem jevílo bezprostřední uznání vojenského a politického *fait accompli* v Palestině. (Cohen 2017: 250-251) Wilson uvádí (1972: 70) že v OSN se do poloviny května 1948, kdy se měli Britové z Palestiny stáhnout, tak jako tak ukázalo nemožné učinit jakýkoli efektivní krok k dosažení dohody o poručenství, a zatímco se organizace nadále neúspěšně potýkala s vyřešením svého prvního vážného problému, „Židé pokračovali v plánování ustavení jejich státu a Arabové střídali plány, jak tomu zabránit.“

Ve skutečnosti však efektivní postup arabské strany brzdila řevnivost jejich vůdců, kdy Montefiore (2013: 476) poukazuje na to, že „Arabskou ligu rozdělovaly územní nároky a dynastické spory jejich členů: Transjordánský král Abdalláh chtěl, aby byla Palestina začleněna do jeho království; Damašek snil o Velké Sýrii; egyptský král Farúk se pokládal za právoplatného vůdce arabského světa a nenáviděl Hášimovce z Jordánska i z Iráku – a ti zase nenáviděli krále Ibn Saúda, který je vyhnal z Arábie.

Všichni Arabští vůdci pak svorně nedůvěřovali muftímu, který byl odhodlaný... stát se hlavním představitelem palestinského státu.“ Collins a Lapierre (2018: 245) shodně dodávají, že jakmile byli „arabští předáci... pohromadě, vedli svůj lid ke katastrofě... Více rozdělení vzájemnou rivalitou než jednotní proti Židům, pokračovali v lavírování na oceánu svých chimér a zvláštních zájmů.“

Po čtyřech měsících krvavého násilí v Palestině se Rada bezpečnosti OSN vedená Warrenem Austinem zeptala Židovské agentury, Velké Británie a arabských států, zdali si myslí, že rozdělení může být uskutečněno prostřednictvím mírových prostředků nebo může být pozměněno tak, aby bylo akceptovatelné pro obě strany. Arabové i sionisté tento návrh odmítli. (Fletcher-Cooke 1973: 619)

V souvislosti s ukončením britského mandátu se v pozdních hodinách dne 14. května 1948 shromáždili členové židovské Prozatímní státní rady a David Ben Gurion slavnostně přečetl Deklaraci izraelské nezávislosti. (Čejka 2015: 78) Trvalo pouhých šestnáct minut, než americký prezident Truman uznal existenci Státu Izrael. (Fletcher-Cooke 1973: 629) Cohen (2017: 251) poukazuje na to, „Trumanovo okamžité uznání překvapilo celou jeho delegaci v OSN“ a zmiňuje několik důvodů, proč americký prezident uznal existenci Izraele tak rychle. Prvním důvodem prezidentova okamžitého uznání byl předpoklad, že stejný krok učiní i Sovětský svaz, který si podle něj nezasloužil mít monopol na izraelskou vděčnost. Druhým důvodem bylo, že rychlé uznání židovského státu mohlo pomoci Spojeným státům znovu získat prestiž, ztracenou v uplynulých měsících, v nichž byla z americké strany předkládána nereálná řešení palestinské otázky všeho druhu. Dále měl Trumanův jednoznačný postoj zajistit jeho nominaci v rámci Demokratické strany do blížících se prezidentských voleb. S tím souviselo i to, že pokud chtěl v nadcházejících prezidentských volbách uspět, potřeboval na svou stranu získat hlasy americké židovské komunity, nejpočetnější a nejvlivnější na světě, čehož docílil právě tím, že neprodleně uznal existenci židovského státu.

Následující den byl Stát Izrael uznán Sovětským svazem spolu s jeho satelitními státy východní Evropy a dalšími zeměmi. Británie se ke vzniku samostatného Izraele zprvu stavěla rezervovaně, posléze však začaly Izrael uznávat jednotlivá britská dominia, jako například Jihoafrická unie. (Čejka 2015: 78)

3. POSTAVENÍ JERUZALÉMA V LETECH 1948–1967

3.1. Situace v Jeruzalémě v souvislosti se vznikem Státu Izrael

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, otevřený ozbrojený konflikt se v Palestině se vzrůstající intenzitou rozhořel bezprostředně po schválení rezoluce ze dne 29. listopadu 1947. Před koncem britského mandátu a vznikem Izraele se jednalo v podstatě o válku občanskou, která však po vyhlášení nezávislosti židovského státu a navazující vojenské intervenci armád sousedních arabských států plynule přešla do konfliktu mezinárodního.

Montefiore (2013: 475) uvádí, že po schválení rezoluce byl „Jeruzalém... ve válce sám se sebou“ a vzhledem k nárůstu násilí mezi oběma komunitami se „Židé i Arabové stěhovali ze smíšených čtvrtí.“ Stotisícová židovská populace byla soustředěna převážně v západní části města a byla tedy snadno zranitelná: padesátikilometrový úsek úzké silnice z Tel Avivu, po které přicházely každý den téměř všechny potraviny, vedl přes Arabské území a muftího bratr Abd al-Kádir Husajní, který velel jeruzalémské brigádě Armády svaté války, na silnici a zásobovací konvoje neustále útočil. Z židovského pohledu tak „několik kilometrů... silnice rozhodovalo o existenci Jeruzaléma.“ (Collins, Lapierre 2018: 21) V únoru 1948 byla arabská blokáda Jeruzaléma dovršena a sto tisíc izolovaných Židů čelilo vyhladovění.

Před situací v Jeruzalémě, kde se kromě lynčování a ozbrojených střetů mezi milicemi rozmohly též teroristické bombové útoky prováděné radikálními skupinami na obou stranách, varovala zpráva Výboru OSN pro Palestinu předložená Radě bezpečnosti dne 16. února 1948. Mimo jiné se v ní uvádělo, že *„město Jeruzalém, které bylo plánováno jako demilitarizovaná enkláva v zamýšleném Arabském státě, by se i v případě svého zřízení nebyla schopná ubránit proti případnému útoku, pokud by britské bezpečnostní síly nebyly nahrazeny jinými ne-palestinskými silami.“* Dále upozorňovala na *„důsledky stále zesilujícího se tření mezi hlavními třemi náboženskými komunitami ve Svatém městě“* jehož *„následky mohou okamžitě překročit hranice Palestiny a můžou se rychle rozšířit daleko za její hranice. Není přehnané konstatovat, že celé lidstvo je zainteresováno na udržení vnitřního míru v Jeruzalémě.“* Závěrem uváděla, že *„OSN utrhá vážnou ránu, pokud její úsilí udržet posvátný charakter města a zachovat ho jako možné centrum míru a harmonie skončí*

krvelačným bojem mezi náboženskými komunitami. Pozvání být i pravidelných a řízených jednotek kteréhokoliv státu k obraně či zabezpečení města nejen že může být zcela proti plánu Valného shromáždění OSN, ale mohlo by rozdmýchat vášně a vyprovokovat náboženskou válku.“ (UN Palestine Commission 1948: First Special Report to the Security Council: The Problem of Security in Palestine, A/AC.21/9-S676)

Situace ve městě „byla tak dramatická, že Rada bezpečnosti OSN vyzvala k příměří v Jeruzalémě. Vysoký arabský výbor, který si byl vědom toho, že má vítězství na dosah ruky, výzvu odmítl.“ Březnová žádost Židovské agentury „aby bylo do města vysláno deset tisíc příslušníků modrých přileb z Dánska a Norska... se nesetkala s větším ohlasem, stejně jako ty předešlé.“ (Collins, Lapierre: 200-201) Dlouhodobě neudržitelnou situaci židovských obyvatel tak vyřešila až úspěšná židovská ofenzíva v dubnu 1947, která mimo jiné – i díky dodávkám zbraní z Československa – vedla k prolomení blokády v polovině dubna. Náčelník generálního štábu Hagany Jisrael Galili obsazení silnice do Jeruzaléma komentoval takto: „*Jsou zde mnozí, kteří si vzpomínají na ten den v Naanu, když se vojáci připravovali na operaci Nachšon a měli málo zbraní...a přišly pušky a kulometry z Čechie, a chlapci je líbali, dokonce ještě předtím, než je očistili od maziva“ (Galili in Wein 2018: 253)*

S dubnovým kolapsem palestinských jednotek nastal masový exodus Arabů z Palestiny, když uprchlická vlna zasáhla především Transjordánsko. Král Abdalláh I. se ocitl po tlakem doma i v rámci Ligy Arabských států, v níž se 30. dubna 1948 rozhodlo intervenci pravidelných vojenských oddílů členských států v Palestině. Transjordánská Arabská legie měla stát v čele invazních jednotek, které měly být připraveny vyrazit ihned po vypršení britského mandátu v polovině května. Několik dnů předtím, 10. května 1948, došlo v Ammánu k druhé tajné schůzi Goldy Meirové s králem Abdalláhem. Ze strany Židů se jednalo o neúspěšný pokus odradit Transjordánsko od ozbrojeného zásahu v Palestině v návaznosti na tichou dohodu z listopadu 1947. Král, který ve skutečnosti nechtěl bojovat, se totiž ve své pozici nemohl vyplést z plánů Arabské ligy na invazi do Palestiny, a neměl jinou možnost, než se do konfliktu zapojit po boku ostatních arabských států. (Shlaim 1998: 619) Nicméně Shlaim (2007: 92,93) zdůrazňuje, že se transjordánský král v podstatě zachoval v duchu původní dohody, neboť hodlal obsadit pouze oblast centrální Palestiny, tj. Západního břehu a nemínil útočit na židovské jednotky na jejich „vlastním“ území. Na rozdíl od ostatních členů Arabské ligy, jejichž cílem v Palestině bylo zabránit jejímu rozštěpení, Abdalláhovým cílem „nebylo zabránit vzniku židovského státu, ale

stát se vládcem arabské části Palestiny. (...) Jeho plánem bylo rozštěpení realizovat. (...) Koncentrací svých sil na Západním břehu hodlal zabránit jednou provždy možnosti vzniku nezávislého Palestinského státu.“ K jedinému velkému střetu mezi transjordánskou Arabskou Legií a Izraelskými silami tak došlo v Jeruzalémě a jeho bezprostředním okolí, tzn. mimo území vyhrazené židovskému státu. (Tamtéž)

3.2. Rozdělení Jeruzaléma jako výsledek první arabsko-izraelské války

Britské jednotky opustily Jeruzalém 14. května 1948 tj. ve stejný den, kdy byla vyhlášena nezávislost židovského státu. Den poté zahájily arabské státy (Egypt, Jordánsko, Irák, Sýrie, Libanon a Saudská Arábie) předem ohlášený útok na Izrael, čímž se dosavadní vnitrostátní konflikt v Palestině změnil v (první) arabsko-izraelskou válku. Větší, západní část Jeruzaléma, která se nacházela v židovských rukou, zůstávala v obklíčení arabských nepravidelných (Osvobozenecká armáda) a palestinských dobrovolnických (Armáda svaté války) oddílů, přičemž se zároveň stala cílem operací egyptského vojska a transjordánské Arabské legie, nejlepší arabské jednotky pod velením britského velitele Johna „Paši“ Glubba. (Čejka 2015: 78; Shlaim 1988: 217)

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že každá arabská země byla vedena vlastními zájmy a za těchto okolností bylo v podstatě nemožné dosáhnout nějaké shody ohledně společných cílů arabské intervence v Palestině. Židé tak měli usnadněnou pozici, neboť čelili „nejchatrnější, nejméně organizované a nejméně soudržné koalici v celé historii válčení.“ (Shlaim 2007: 84) Pouze omezené zapojení Transjordánska pod velením krále Abdalláha I. do konfliktu se vzniknuvším židovským státem je dodnes v některých arabských zemích kritizováno jako „zrada palestinské věci s ohledem na jeho ochotu přijmout plán rozdělení země, internacionalizaci Jeruzaléma a jeho přímé kontakty s Židy“, když „odklad vstupu jordánské armády do Jeruzaléma zapříčinil ztrátu velké části města.“ (Sofer 1976: 74)

Jak bylo uvedeno výše, po zahájení intervence vojsk arabských států se v souladu s dřívější tichou dohodou zaměřily vojenské akce Abdalláhových jednotek pouze na obsazení území, které bylo Spojenými národy vyhrazeno arabskému státu,

s cílem připojit je k Transjordánsku, přičemž další útok na židovské území nebyl v plánu. Co se týče Jeruzaléma, tak se Arabská legie čtyři dny zdržela vojenského zásahu v samotném městě (na rozdíl od přístupových cest k němu a arabských čtvrtí které jej obklopovaly), předpokládá, že Izraelci jej rovněž neobsadí. Tento předpoklad byl správný jen co se týče Starého města, nikoli v případě západní části Jeruzaléma. (Tamtéž)

Představitelé Židovské agentury a následně Izraelské vlády se totiž rozhodli „utvářet budoucnost západního Jeruzaléma jako hlavního města Izraele silou zbraní.“ Na jaře 1948 Hagana a následně Izraelské obranné síly (Israel Defence Forces – dále též „IDF“) vybojovaly několik střetů o kontrolu přístupových cest vedoucích do Jeruzaléma ze západu – Tel Avivu a pobřeží – a provedly několik akcí k prolomení blokády uvalené na město od února do 2. června 1948. Prolomení blokády nemělo sloužit jen k dopravě jídla a zásob obleženým Židům, ale rovněž „k založení svrchovanosti Izraele nad západním Jeruzalémem.“ (Klein 2002: 138-139) Morris (1996: 14) poukazuje na skutečnost, že Izrael zdaleka neinvestoval takové úsilí do dobytí Starého města jako k ovládnutí západního Jeruzaléma, „když si byl vědom toho, že ovládnutí východní části Jeruzaléma, se všemi svatými místy křesťanství a islámu, mohlo nakonec vést k jeho vypuzení ze západní části“, takže podnikl pouze dvě vojenské operace ve východní části, obě namířené na židovskou čtvrt Starého města. Při prvním pokusu ve dnech 17.–19. května 1948 jednotky IDF pronikly do židovské čtvrti, ale pouze na několik hodin. Arabská legie vzápětí prorazila do Starého města a 28. května 1948 dobyla židovskou čtvrt (Klein 2002: 138-139). Několik set obyvatel židovské čtvrti bylo vítězi eskortováno do Nového města a „jejich odchod znamenal konec židovské přítomnosti uvnitř starých hradeb Jeruzaléma, po dva tisíce let téměř nepřerušené.“ (Collins, Lapierre 2018: 414). Podle Kleina (2002: 139) židovský útok daroval králi Abdalláhovi tolik potřebnou legitimizaci k ovládnutí Starého města, aby jej učinil nábožensko-duchovním centrem svého království. Dobytím Starého města hodlal rozšířit ono vzájemné „porozumění“ s Židovskou agenturou, dosažené ohledně Palestiny, také na Jeruzalém a dosáhnout jeho rozdělení.

Izraelské vedení se ovšem necítilo být takovým ujednáním vázáno a těsně před tím, než mělo 16. července 1948 vejít v platnost druhé příměří zprostředkované OSN, učinilo druhý pokus o osvobození Židovské čtvrti, který opět selhal. Již během prvního příměří (11. června–5. července) byla mezi bojujícími stranami vytyčena hraniční čára rozdělující město: západní část zahrnující rovněž arabské čtvrti Baqa, Talbiyeh,

Qatamon a necelý Abu-Tor se dostala pod kontrolu Izraele, zatímco celá východní část se Starým městem se stala jordánskou. Poté, co 16. července 1948 nastal klid zbraní, hranice ve městě v podstatě kopírovala postavení jednotek obou stran ke dni zastavení palby, takže nebyla výsledkem předchozích jednání válčících stran. (Shlaim 1988: 217-218).

V první arabsko-izraelské konfrontaci, kterou Arabové nazývají *An-Nakba* (katastrofa), židovský stát „dokázal svoji životaschopnost a zásadním způsobem upevnil svoji pozici na Blízkém východě.“ (Čejka 2015: 84) Konkrétním důsledkem války – vedle zrodu problému palestinských uprchlíků³ – byl fakt, že plán OSN pro Palestinu přijatý rezolucí č. 181 (II) nebyl v mnoha ohledech respektován. Na rozdíl od židovského státu ten arabský vůbec nevznikl, přičemž území, která měla být jeho součástí, si k sobě připojily Egypt (pásmo Gazy), Jordánsko (Západní břeh) nebo je obsadil (hlavně severní Galilea a Negev) Izrael. Židovský stát tak sice v duchu plánu OSN vznikl, ale nerespektoval vymezené hranice, když zabral o 30-40 % víc území, než mu dle rezoluce náleželo. (Čejka 2015: 84) Jeruzalém rozdělila „vojenská“ hranice, nicméně na půdě OSN nadále přetrvávaly snahy o jeho podrobení mezinárodnímu režimu v souladu s původním záměrem. Výsledkem těchto snah byla **rezoluce č. 194 (III)**, přijatá Valným shromážděním OSN dne 11. prosince 1948, která ve svém článku 8, prakticky shodně s dřívější rezolucí, uváděla, že *„vzhledem ke své vazbě na tři světová náboženství, by území Jeruzaléma... mělo být podřízeno zvláštnímu a separátnímu zacházení od zbytku Palestiny a mělo být podrobena efektivní správě Spojených národů.“* Za tímto účelem se *„žádá Rada bezpečnosti, aby co nejdříve podnikla další kroky k zajištění demilitarizace Jeruzaléma“* a *„nařizuje Smírčí komisi, aby... předložila detailní návrhy k zavedení trvalého mezinárodního režimu pro území Jeruzaléma, který poskytne maximální lokální autonomii místním uskupením v souladu*

³ Nejtrvalejším problémem války za nezávislost se stal osud arabských utečenců, odstartovaný odchodem prvních arabských rodin z Jeruzaléma. Počet Arabů vyhnaných z Palestiny nebyl nikdy přesně určen, OSN mluvilo o 500.000 – 700.000 lidí, arabské státy uvádějí počet okolo milionu či dokonce více. Ben Gurion formuloval svůj postoj k arabským uprchlíkům již v červnu roku 1948, kdy nařídil, aby „opuštěné vesnice byly bez prodlení obsazeny židovskými rodinami.“ Dále oznámil, že kdyby došlo k mírovým jednáním, byl by Izrael ochoten přijmout návrat 100.000 utečenců. Toto číslo bylo uvedeno schválně, Ben Gurion se totiž obával toho, v případě že by přijal více uprchlíků, mohl by „změnit základní židovský charakter státu“ a „ohrozit jeho existenci.“ Toto číslo zůstalo nezměněno i v pozdějších izraelských vládách. Na druhou stranu ani arabské státy nejevily velkou snahu pomoci svým bratrům v exilu. Sýrie a Irák odmítli uprchlíky přijmout, Libanon přijal jen malý počet, Egypt je sice přijmul, ale umístil je do úzkého pásma Gazy. Jediné Jordánsko, ze všech vyjmenovaných států nejchudší, vyvinulo skutečné úsilí, aby uprchlíky přijalo. (Collins, Lapiere 2018: 472)

se zvláštním mezinárodním statusem Jeruzaléma.“ (UN General Assembly 1948: Resolution 184 (III). Palestine–Progress Report of the United Nations Mediator, A/RES/194 (III))

Podle Kleina (2002: 139) bylo bezprostředně po ukončení bojů pro Izrael prvořadým cílem dosažení přijetí za člena Spojených národů, aby tím upevnil politický status nově vznikuvšího státu, přičemž však jeho vedení čelilo dilematu: přijetí vyžadovalo jeho souhlas s nějakou formou mezinárodního statusu (internacionalizace) celého Jeruzaléma v souladu s rozhodnutím Valného shromáždění OSN, současně si však přálo udržet výsledek dosažený válkou tzn. upevnit stávající rozdělení města mezi Izrael a Jordánsko a vyhlásit západní Jeruzalém hlavním městem. Izrael proto nabídl řešení v podobě mezinárodní správy pouze svatých míst. Jelikož se něco takového nesetkalo s mezinárodní podporou, obrátil se Izrael na Jordánsko za účelem dosažení co nejrychlejší dohody, kterou by se zamezilo internacionalizaci Jeruzaléma. To vyhovovalo i záměrům krále Abdalláha, jehož primárním zájmem bylo udržet si vládu nad oblastmi obsazenými v průběhu války, tj. Západním břehem a východním Jeruzalémem. Izrael přitom líčil rozdělení města jako společný zájem obou stran: Abdalláh mohl dosáhnout uznání své vlády a ospravedlnit anexi Západního břehu prostřednictvím kontroly svatých míst v Jeruzalémě, Ben Gurion mohl prohlásit západní Jeruzalém hlavním městem. (Pundik 1994: 156-157, 170).

Společný zájem na zablokování internacionalizačního plánu Spojených národů přivodil překvapivou a poměrně radikální izraelskou nabídku Jordánsku, učiněnou na začátku roku 1949 prostřednictvím tehdejšího vojenského velitele Jeruzaléma Moše Dajana vůči jeho protějšku na jordánské straně Abdallahu al-Talovi. Dajan nabídl dosažení rychlé dohody ohledně Jeruzaléma, která by byla součástí zastřešující smlouvy mezi oběma zeměmi, a otevřeně přiznal, že izraelské úsilí o rychlou domluvu je důvodem pro významné ústupky. Izrael mínil poskytnout některé vysídlené arabské čtvrti obsazené v roce 1948, některá vojenská stanoviště a dokonce i dvě židovské čtvrti (Talpiot, Mevor Haim) a na oplátku požadoval kontrolu nad koridorem vedoucím k židovským hřbitovům na Olivetské hoře a nad židovskou čtvrtí Starého města. Izraelská enkláva na hoře Skopus měla zůstat v rukou Izraele stejně jako silnice k ní vedoucí. Jordánský král nemohl otevřeně odmítnout tak velkorysou nabídku, jež mu dávala mnohem více než jeho armáda dosáhla vojenskými prostředky, nicméně stupňoval své požadavky čímž způsobil, že lhůta k přijetí nabídky vypršela. (Klein 2002: 140-141)

Izraelská nabídka byla neformálně projednávána mezi velvyslanci Spojených států, Francie a Británie v Tel Avivu a Ammánu, kteří ji konzultovali i s jordánským králem. Klein (2002: 141) upozorňuje na to, že stanovisko USA na začátku roku 1949 bylo takové, že rozdělení města oboustrannou dohodu je lepší než jeho vynucená internacionalizace. Američané podporovali rozdělení podle linie navržené Dajanem, aniž by však uznali suverenitu jednoho či druhého státu nad jimi ovládanými částmi města. Aby uklidnil OSN tak Washington prohlásil, že jakoukoli bilaterální smlouvu bude potřeba ratifikovat Valným shromážděním OSN. Dva týdny po učinění Dajanovy velkorysé nabídky Izrael žádal uznání své suverenity nad západní částí a internacionalizaci východní části se svatými místy, když už rezignoval na možnost realizace Dajanovy nabídky a začal s osídlováním zabraných jižních arabských čtvrtí. (Klein 2002: 142)

Pundik (1994: 173-174) poukazuje na to, že Jordánsko mělo dva důvody k odmítnutí Dajanovy nabídky, stejně jako každého dalšího izraelského návrhu. Zaprvé Jordánsku neunikla jistá nedočkavost Izraele v otázce přijetí dohody o rozdělení Jeruzaléma a hodlalo otázku Jeruzaléma využít a donutit Izrael k ústupkům v dalších záležitostech, které byly na pořadu společných jednání, jako řešení problémů palestinských uprchlíků a budoucnosti oblasti poušti Negev. Zadruhé izraelské lpění na zřízení hlavního města v Jeruzalémě vyvolalo v Jordánsku obavy, že Izrael nadále nebude tolerovat rozdělení hlavního města s Jordánskou nadvládou nad Starým městem a židovskými posvátnými místy, a že hora Skopus poslouží jako základna k izraelskému útoku na východní Jeruzalém. Král Abdalláh proto spojil řešení otázky Jeruzaléma s řešením všech dalších sporných záležitostí mezi oběma zeměmi a přednesl návrh obdobný tomu americkému: autonomní samospráva Izraele a Jordánska v Jeruzalémě bez plné svrchovanosti jednoho či druhého státu, ale s nějakou formou minimální internacionalizace.

3.3. Západní Jeruzalém jako hlavní město Izraele

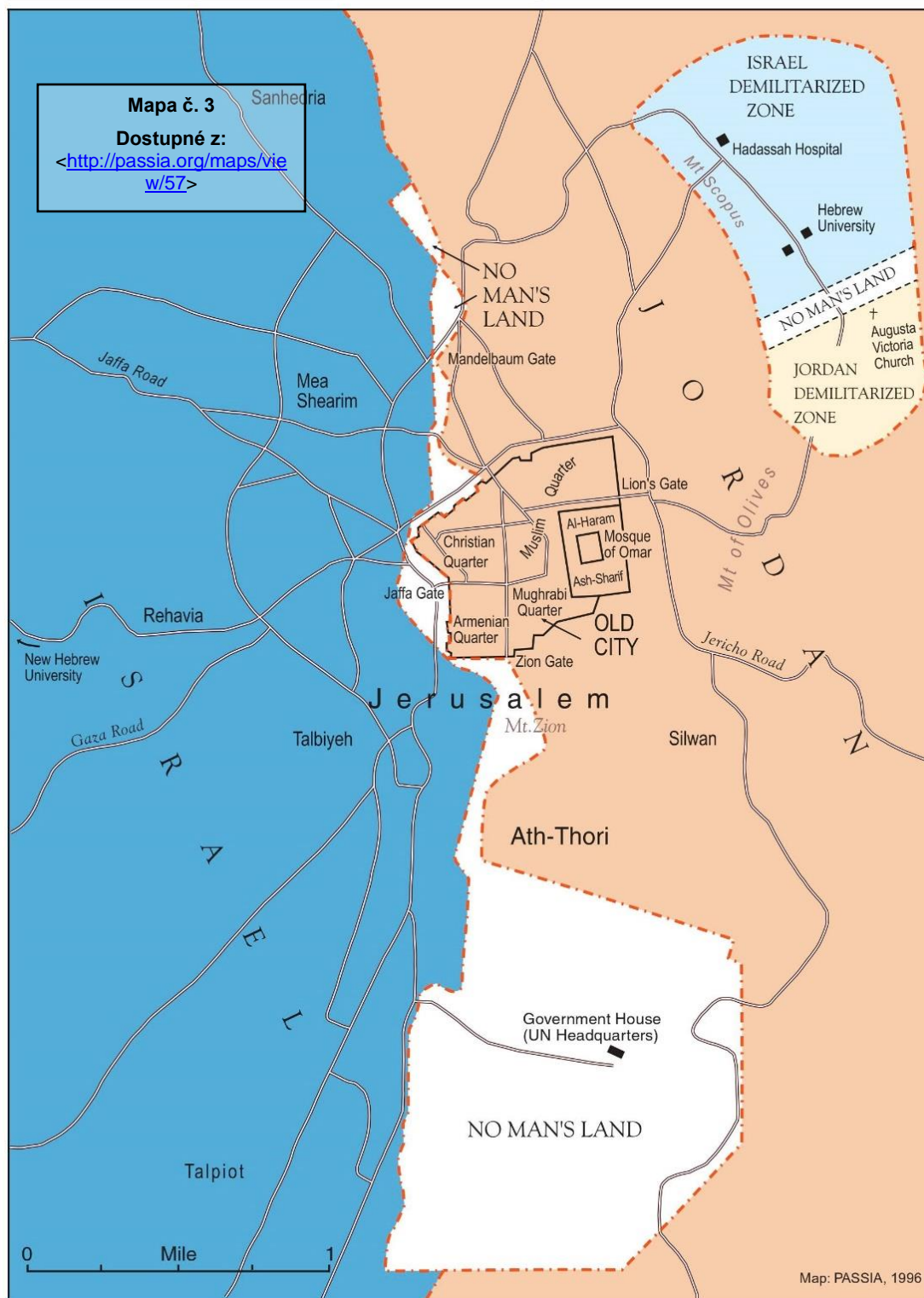
Na jaře 1949 dosáhla OSN toho, že arabské země písemně uzavřely s Izraelem příměří. Pro další vývoj Jeruzaléma nejpodstatnější Dohoda o příměří mezi Izraelem a Jordánskem (*Hashemite Jordan Kingdom-Israel: General Armistice Agreement*) byla

uzavřena 3. dubna 1949. Podepsané dohody ve skutečnosti neznamenalý ukončení válečného stavu, naopak jej fakticky jej prodlužovaly, neboť k uzavření navazujících mírových smluv nikdy nedošlo. (Peretz 1964: 212) Arabské státy „vytrvale a důrazně vyjadřovaly své odhodlání zlikvidovat stát, který nechtěly akceptovat a uznat.“ (Collins, Lapierre 2018: 472)

V Jeruzalémě mezitím již od zastavení palby v červenci 1948 přetrvávala neoficiální, tichá dohoda mezi Izraelem a Jordánskem na rozdělení města od severu na jih v souladu s pozicemi jejich jednotek na konci války (viz mapa č. 3), přičemž „mnohé průvodní válečné jevy se pomalu staly součástí stálého rámce Města míru. V samém srdci města se tyčila opevnění a zátarasý a široké pásmo země nikoho, poseté troskami a minami, v něm rýsovalo ošklivou jizvu.“ Podél opevněné a neprostupné dělicí linie vznikly též dvě demilitarizované zóny, přičemž omezený průchod mezi izraelskou a jordánskou částí byl možný pouze přes jediný oficiální hraniční přechod tzv. Mandelbaumovu bránu „vystupující na pozadí trosek a zátarasů z ostatního drátu“ jako „jediný styčný bod mezi židovským a arabským světem.“ (Collins, Lapierre 2018: 474). Uzavřená dohoda o příměří mezi Izraelem a Jordánském ve svém čl. V odst. 5 psím. b) vymezovala, že „v sektoru Jeruzaléma má být demarkační linie příměří ve shodě s linií vymezenou dne 30. listopadu 1948 v dohodě o zastavení palby pro oblast Jeruzaléma.“ Zároveň článek VIII. odst. 2 upravoval záležitosti, na kterých „v principu již panuje shoda mezi stranami: (...) obnova normálního provozu kulturních a humanitárních institucí na Hoře Skopus [komplex Hebrejské univerzity, nemocniční areál Hadasa] a volný přístup k nim; volný přístup na posvátná místa a do kulturních zařízení [např. synagogy] ve Starém městě a volné užívání hřbitova na Olivetské hoře.“ (Hashemite Jordan Kingdom-Israel: General Armistice Agreement, S/1302/Rev.1) Tuto část dohody však Jordánsko nikdy nedodrželo, a to i v souvislosti s následným připojením východního Jeruzaléma společně s celou oblastí Západního břehu k Jordánskému království (viz dále).

V této souvislosti je potřeba zmínit, že v Jeruzalémě začala působit vůbec první mírová mise OSN, když na základě rezoluce Rady bezpečnosti ze dne 29. května 1948 měl být mírovému vyjednavaci OSN pro Palestinu a Smírčí komisi „poskytnut dostatečný počet vojenských pozorovatelů“, jejichž první skupina dorazila do Palestiny v červnu 1948 začala být známa jako UNTSO (United Nation Truce Supervision Organization). Velitelství této pozorovatelské mise se v říjnu 1948 přesunulo přímo do Jeruzaléma, a to do objektu bývalé britské „vládní rezidence“ (Government House)

v jižní části pásma země nikoho mezi Izraelskou a Jordánskou demarkační linií (viz mapa č. 3). V souladu s článkem XI. shora uvedené Dohody o příměří byla v rámci mise UNTSO vytvořena Smíšená komise pro dohled na příměří (Hashemite Kingdom of Jordan/Israel Mixed Armistice Commission – HKJI MAC) složená ze stejného počtu členů izraelské i jordánské strany a pozorovatelů UNTSO. (un.org 2019)

Další pokus zakotvit rozdělení Jeruzaléma v písemné smlouvě mezi oběma zeměmi, včetně úprav jejich teritoriální nadvlády ve městě, byl učiněn o několik měsíců později, na přelomu let 1949 a 1950, přičemž to byl opětovně vznesený návrh na internacionalizaci města na půdě Spojených národů, jenž přivedl Izrael a Jordánsko k jednacímu stolu. (Klein 2002)

Politikou mezinárodního společenství totiž bylo nadále neuznat suverenitu ani jedné země angažující se ve městě a v listopadu 1949 se Valné shromáždění OSN rozhodlo „opětovně ratifikovat návrh na mezinárodní status města, který ratifikovalo již před dvěma lety.“ (Klein 2002: 143) Na listopadovou rozpravu vedenou v OSN reagoval 5. prosince 1949 izraelský premiér Ben Gurion prohlášením, že západní „*Jeruzalém je nedílnou součástí státu Izrael*“ a jeho „*věčným hlavním městem*.“ (Ben Gurion in Lapidoth 2002: 66) O týden později bylo toto stanovisko potvrzeno izraelským zákonodárným sborem, a to navzdory nové rezoluci Valného shromáždění OSN ze dne 9. prosince 1949.

V **Rezoluci 303 (IV)**, přijaté po více než dvou letech od původní „rozštěpující rezoluce“ se vrcholný orgán Spojených národů usnesl, že „*ve vztahu k Jeruzalému, věříce, že principy, jež byly základem předchozích rezolucí, týkající se této otázky, zejména rezoluci z 29. listopadu 1947, představují spravedlivé a nestranné vyřešení otázky*“ podporuje nadále „*záměr, aby Jeruzalém byl místem pod permanentním mezinárodním dohledem, který by měl představovat náležité záruky pro ochranu svatých míst, a to jak v Jeruzalému, tak i okolí Jeruzaléma, a potvrdit především následující opatření rezoluce Valného shromáždění OSN č. 181 (II): (1) Město Jeruzalém by mělo být ustaveno jako corpus separatum pod zvláštním mezinárodním režimem a mělo by být spravováno OSN; (2) měla by být ustavena Poručenská rada, která by vykonávala povinnosti správní autority...; a (3) město Jeruzalém by mělo zahrnovat současnou obec Jeruzaléma plus obklopující vesnice a města, nejvýchodnější mělo být město Abu Dis; nejjižnější Betlém; nejzápadnější Ejn Kerem; nejsevernější Šu'afat.*“ Valné shromáždění OSN dále žádalo „*Poručenskou radu, aby na dalším zasedání, ať již mimořádném nebo řádném, dokončila přípravy týkající se statusu Jeruzaléma... bez předsudků k základním principům mezinárodního režimu pro Jeruzalém objasněných v rezoluci Valného shromáždění č. 181 (II) a představila s tím související dodatky ve směru jeho větší demokratizace, schválila status a neprodleně započala s realizací. Poručenská rada nedovolí žádné kroky podniknuté zaujatými či zainteresovanými vládami k tomu, aby ji odchýlily od přijetí a realizace*

statusu Jeruzaléma.“ (UN General Assembly 1949: Resolution 303 (IV). Palestine: Question of an international regime for the Jerusalem area and the protection of the Holy Places, A/RES/303 (IV)).

Rovněž Jordánsko nebralo rezoluci v potaz a přistoupilo k oficiální anexi území obsazeného v roce 1948, když 13. prosince 1949 deklarovalo připojení celého Západního břehu – včetně východního Jeruzaléma – k Jordánskému hášimovskému království. (Lapidoth 2002: 66) Ve stejný den byl připraven společný izraelsko–jordánský dokument, vymezující koncept vzájemné dohody. Dokument přislíbil Izraeli svrchovanou moc nad židovskou čtvrtí ve Starém městě a nad Západní zdí vedle ní, přičemž však Izrael nezískal propojení s horou Skopus. Aby rozptýlil jordánské obavy z využití tohoto spojení k útoku na jordánskou část města, musel Izrael akceptovat společně ujednaný průjezd jordánským územím. Na oplátku mělo Jordánsko obdržet územní propojení mezi východní a jižní částí města. Dohoda však ztroskotala pro nedostatek vůle obou stran dohodnout se na dalších teritoriálních otázkách (Negev, Latrun). Nicméně až do února 1950 obě strany usilovaly o dosažení dohody alespoň ohledně Jeruzaléma jakožto „nejméně kontroverzní záležitosti“, přičemž však jednání neprobíhala na nejvyšší úrovni a všechny pokusy selhaly na opakovaném odmítání vzájemně předkládaných návrhů. (Klein 2002: 143)

Názory na nezdar izraelsko-jordánských vyjednávání o Jeruzalému se různí, například Rabinovich a Pundik se domnívají, že vinen byl jordánský král. Kroky, které podnikl směrem k anexi Západního břehu ihned po ukončení bojů vyžadovaly, aby do vyjednávání zahrnul členy své vlády, mezi nimiž byli i Palestinci ze Západního břehu. Není proto divu, že v otázce Jeruzaléma jeho vláda zaujala negativní postoj směrem k jakýmkoliv teritoriálním ústupkům vůči Izraeli. (Klein 2002: 144) Oproti tomu Shlaim (1998: 111) je přesvědčen, že odpovědnost za nulový výsledek jednání leží na Izraeli, který vůči Jordánsku vznášel stále nepřiměřenější požadavky za účelem oddálení uzavření dohody. Izraelci ve skutečnosti netoužili po pevné a smluvené hranici v Jeruzalémě, aby ji mohli později změnit silou. Shlaim tvrdí, že dávali přednost vyčkávání na vhodnou dobu k ovládnutí celého města.

Postupně však nejen obě strany, ale i mezinárodní společenství dospělo k akceptaci faktického rozdělení města. To se stalo „unikátem v rámci mezinárodních vztahů“, přičemž „až do obehnutí Východního Berlína zdí způsobilo rozdělení Jeruzaléma nejzřetelnější odlišení mezi dvěma částmi mezinárodního města.“ (Peretz 1964: 219) Podle Kleina (2002: 145) došlo v mezinárodním měřítku k uznání reality

rozděleného Jeruzaléma v roce 1952, kdy Rada bezpečnosti svěřila Izraeli a Jordánsku odpovědnost za uspořádání Jeruzaléma v souladu s rezolucí o internacionalizaci, „aniž by jim současně dala návod k tomu, jak uskutečnit plán, jemuž se obě strany bránily“, čímž vlastně „Spojené národy uznaly svrchovanost Izraele a Jordánska nad Jeruzalémem a mlčky opustily myšlenku jeho internacionalizace.“ Rovněž Lapidoth (2002: 66) upozorňuje, že od roku 1952 až do Šestidenní války se již na půdě OSN nevedla žádná podstatná debata ohledně budoucnosti Jeruzaléma. Nicméně Israeli (2002: 174-177) poukazuje na to, že internacionalizace města, jakkoli se jednalo o překonaný koncept, nadále zůstávala jakýmsi fiktivním cílem, neboť Valné shromáždění nikdy oficiálně nepřistoupilo k abrogaci své rezoluce z roku 1947, a většina zemí nebyla ochotna uznat západní část Jeruzaléma hlavním městem Izraele. Formální nesouhlas s tím, že Izrael nerespektoval mezinárodní status Jeruzaléma podle návrhu z roku 1947, vyjádřily mj. USA, Británie, Francie i Sovětský svaz ponecháním svých ambasád v Tel Avivu, čímž se stal „Izrael jediným příkladem suverénního státu, jehož hlavní město nebylo uznáno zahraničními mocnostmi.“

V této souvislosti nelze pominout, že odlišné postavení Jeruzaléma v obou zemích měl zásadní dopad na rozdílný vývoj západní a východní části. Zatímco po vyhlášení nového hlavního města Izraele byla postupně přesunuta většina ministerstev a důležitých institucí z Tel-Avivu do západního Jeruzaléma, zůstal hlavním městem Jordánska nadále Ammán, což odsoudilo Východní Jeruzalém do role provinčního nerozvinutého města se symbolicko–religiózní hodnotou, ale bez reálného politického významu v rámci království. (Klein 2002: 146, Israeli 2002: 174) V roce 1963 měla jordánská část města rozlohu pouhých 6,5 km², zatímco rozloha Západního Jeruzaléma se rozrostla na 38 km². (Tamtéž)

Don Peretz v roce 1964 ve své stati *Jerusalem-A Divided City* uvedl, že „od války v roce 1948 se dva Jeruzalémy vyvinuly natolik rozdílně, že jejich opětovné spojení by pravděpodobně způsobilo více problémů, než jich vyřešilo. Samotný koncept »mezinárodního« Jeruzaléma je pro obyvatele obou jeho částí přežitkem, když většina populace na obou stranách si již ani neuvědomuje, že byla občany stejné obce (...) Nějaká forma internacionalizace mohla možná fungovat v prvních dvou letech po skončení bojů, ale čas změnil realitu. Budoucnost dvou Jeruzalémů se bude odvíjet od osudu obou národů, které je ovládají. Ale ani případný mír mezi Jordánskem a Izraelem by nijak nezvýšil šance na opětovné spojení.“ V tom se Peretz nemýlil, neboť znovusjednocení města nepřinesl mír, nýbrž válka.

3.4. Jeruzalém po Šestidenní válce

Komplexní rozbor příčin, průběhu a důsledků Šestidenní války (5.–10. června 1967) není předmětem této práce, takže tento konflikt bude popsán pouze ve vztahu ke konfrontaci Izraele s Jordánskem, která mj. vyústila v zásadní proměnu rozděleného Jeruzaléma.

Shlaim (2012: 99) zdůrazňuje, že umírněnost a pragmatismus utvářely vztah Jordánska k Izraeli i poté, co se stal v roce 1951 král Abdalláh I. obětí palestinského atentátu při návštěvě mešity *al-Aksá* ve Východním Jeruzalémě. Ačkoli v roce 1956 jeho vnuk Husajn I. koketoval s myšlenkou vojenské podpory Egypta, Jordánsko se nakonec do sinajské (druhé arabsko-izraelské) války aktivně nezapojilo a po jejím ukončení převládla v zahraniční politice jordánského vládců pragmatický proud. Přestože král Husajn I. od počátku své vlády v roce 1953 obtížně balancoval mezi arabským nacionalismem na straně jedné a koexistencí s Izraelem na straně druhé, inicioval v roce 1963 tajné rozhovory s Izraelskými čelními představiteli. Tento dialog umožnil Izraeli a Jordánsku dosáhnout v polovině šedesátých let jakýsi *modus vivendi*, stav blížící se faktickému míru. Tiché spojenectví s Izraelem bylo formováno oboustranným zájmem na udržení klidné hranice, stejným nepřítelem v podobě radikálního arabského nacionalismu a společnou oddaností Západu v globální studené válce.

Teroristické akce a guerillové výpady bojůvek nově vzniklých palestinských organizací OOP (1964) a Fatah (1965) prováděné v Izraeli však provokovaly odvetné akce izraelských jednotek. Jedna z takových trestných přeshraničních výprav izraelských vojenských sil – nájezd na vesnici Samu jižně od Hebronu na jordánském Západním břehu dne 13. listopadu 1966 – „zničila důvěru, na které bylo rozvíjející se spojenectví založeno... zmařila delikátní rovnováhu a poslala Jordánsko na šikmou plochu, po níž se svezlo k účasti a katastrofální porážce v Šestidenní válce.“ (Shlaim 2012: 100,123)

Shlaim (2012: 123) upozorňuje na zásadní skutečnost, že až do vypuknutí konfliktu v roce 1967 neměl Izrael vůbec v úmyslu zaútočit na Jordánsko, ovládnout Západní břeh včetně východního Jeruzaléma či způsobit jakoukoli jinou újmu králi Husajnovi. Izraelský nájezd na Samu byla izolovaná vojenská akce, v Jordánsku však měla vysoce destabilizující efekt, neboť vyvolala rozsáhlé nepokoje a Husajn I. jej považoval za zradu a součást širšího plánu Izraele na vyprovokování války. Její

naprosto chybná interpretace na jordánské straně vedla zemi k osudovému spojení s Násirovým Egyptem za účelem odvrácení domnělé Izraelské hrozby. Toto spojení však rychle vtáhlo jordánského krále do války, kterou nechtěl ani nepřepokládat, přičemž toto „rozhodnutí připojit se k Násirovi v probíhající válce proti Izraeli v r. 1967 bylo největší pohromou jeho vlády.“ (Ashton in Shlaim 2012: 123)

Vojenský pakt Jordánska s Egyptem z 30. května 1967 znamenal na jordánské straně „katastrofální chybu“ v podobě podřízení jordánských ozbrojených sil egyptskému velení, což znamenalo, že „klíčová rozhodnutí ovlivňující Jordánskou bezpečnost, včetně rozhodnutí jít do války, budou vydána v Káhiře, nikoli Ammánu.“ Izrael zahájil za úsvitu 5. června 1967 preventivní letecký úder proti Egyptu (jímž v podstatě během 12 hodin rozhodl celou válku), a jelikož jeho výchozím vojenským záměrem byl střet pouze s Egyptem (Dunstan 2009: 90), tak se zároveň pokusil prostřednictvím několika žádostí adresovaných králi Husajnovi zabránit jordánskému vstupu do války s tím, že je ochoten akceptovat jeho symbolickou účast v bojích např. v podobě rozptýlené palby ručních zbraní na hraniční linii v Jeruzalémě. (Klein 2002: 146). Egyptský velitel jordánských sil však nařídil dělostřeleckou palbu na izraelské pozice, která byla na izraelské straně zpočátku vnímána jako gesto solidarity s Egyptem. Nicméně další akce jordánské armády v Jeruzalémě v podobě obsazení velitelství mírových jednotek uprostřed země nikoho a obklíčení izraelské enklávy na hoře Skopus již byly považovány za závažný válečný akt a vyvolaly okamžitou reakci z izraelské strany. (Tamtéž)

Po zničení jordánských vzdušných sil přešly izraelské síly do masivní pozemní protiofenzívy na Západním břehu i v Jeruzalémě, kde byly jordánské jednotky vytlačeny ze země nikoho, došlo k prolomení obklíčení hory Skopus a obsazení strategických pozic kolem východního Jeruzaléma. „Druhého dne [6. června 1967] bylo zřejmé, že pokud nebude Izrael zastaven politickými prostředky, jordánská fronta se zhroutí. Jordánsko zoufale potřebovalo dosáhnout zastavení palby, ovšem nemohlo o něj žádat otevřeně a samo bez konzultace se svými arabskými spojenci.“ Král Husajn proto požádal Američany, aby zprostředkovali separátní dohodu s Izraelem o zastavení palby bez zapojení OSN. Shlaim (2012: 118,119) zdůrazňuje, že právě tato žádost zprostředkovaná Spojenými státy měla nechtěné a dalekosáhlé důsledky, neboť Izrael poznal, že mu na mezinárodní politické scéně dochází čas a ministr obrany Dajan nařídil IDF, aby obsadily jeruzalémské Staré město co nejrychleji – rok 1948 se neměl opakovat. Navzdory rezoluci Rady bezpečnosti o okamžitém a

bezpodmínečném zastavení palby vydané 6. června ve 23 hod. tak izraelské jednotky ještě vystupňovaly svou ofenzívu za účelem získání co největšího území. 7. červen 1967 byl třetím a posledním dnem války na jordánské frontě. V 10:15 dosáhli výsadkáři Zdi nářků a nejposvátnější místo podle židovské náboženské tradice se dostalo do izraelských rukou. (Dunstan 2009: 63) „V patách vojáků běžel vrušený dav ke Zdi. (...) Byl to pohnutý okamžik, když starý národ znovu objevoval nejposvátnější místo svých dějin. (...) Během několika málo hodin byla opevnění a střelecká stanoviště demontována, ostnaté dráty odstraněny, území nikoho bylo zrušeno a město znovu sjednoceno.“ (Collins, Lapierre 2018: 474) Poté, co byl v poledne izraelskými jednotkami obsazen celý východní Jeruzalém včetně Starého města, ovládli Izraelci téhož dne večer celý Západní břeh. Teprve poté přistoupil Izrael na zastavení palby. Linie příměří přestala existovat.

Bezprostředně po ukončení války Izraelci připojili východní Jeruzalém ke svému území a rozšířili tak hranice města, které se stalo největším v oblasti. Jordánská část byla anektována společně s územím Západního břehu a také s územím měst Betléma a Beit Džalá. (Klein 2002: 147) Ministr obrany Dajan prohlásil: „*Sjednotili jsme město, hlavní město Izraele a nikdy už se nerozdělí... Izrael nabízí ruku smíru svým arabským sousedům a lidem všech náboženství zaručuje plnou svobodu vyznání. Nepřišli jsme dobývat svatá místa jiných národů, ale žít s nimi v míru.*“ (Dajan in Montefiore 2013: 503) „Ovládnutí Jeruzaléma Izraelem město změnilo, pozdvihlo i zkomplikovalo, tato skutečnost změnila Izrael, Palestinu ale i celý Blízký Východ.“ (Montefiore 2013: 508) Po válce byl umožněn volný přístup na všechna posvátná místa a také do humanitárních institucí na hoře Skopus. Jakmile byl celý Jeruzalém, stejně jako Západní břeh, pod Izraelskou kontrolu, ztratila dohoda o příměří s Jordánském veškerý svůj význam a premiér Levi Eškol ji prohlásil za „mrtvou a pohřbenou.“ (Israeli 2002: 191)

Již 19. června 1967 schválila Izraelská vláda potenciální navrácení Sinaje Egyptu a Golanských výšin Sýrii výměnou za trvalou a závaznou mírovou smlouvu – Jeruzalém a Západní břeh však neměly být předmětem vyjednávání. Na konferenci Ligy arabských států v Chartúmu v září 1967 byly však jakékoli pokusy Izraele o sblížení rázně odmítnuty přijetím rezoluce, jenž v odst. 3 mj. hlásala „žádný mír s Izraelem, žádné uznání Izraele, žádné vyjednávání s Izraelem.“ (Dunstan 2009: 90) Nicméně o rok později se izraelský ministr zahraničí Abba Eban tajně setkal s králem Husajnem I., aby si s ním vyjasnil pravidla pro další vyjednávání. Na rozdíl od

izraelského postoje před válkou nebyl Izrael nyní ochoten sdílet s Jordánskem suverenitu nad Jeruzalémem. Požadoval, aby Jeruzalém zůstal sjednocený pod svrchovanou mocí Izraele, v jejímž rámci byl připraven udělit zvláštní „jordánsko-muslimský“ status arabské čtvrti Starého města včetně Chrámové hory. Eban rovněž zmínil možnost ustanovení koridoru mezi touto částí města a s částí Západní břehu, která by byla vrácena Jordánsku. Jinými slovy si Izrael chtěl udržet suverenitu na Jeruzalémem, ale byl ochoten dát Jordánsku jistou „základnu“ v Jeruzalémě, nad níž by však vykonávalo pouze náboženskou autoritu. Jordánsko však takové řešení odmítalo, když navrhovalo, aby Izrael uplatňoval suverenitu pouze nad židovskými posvátnými místy ve východním Jeruzalémě. Král byl pro zachování neomezené dopravy a volného obchodu mezi oběma částmi, ale nesouhlasil, aby město, jež bylo sloučeno *de facto* pod Izraelskou svrchovaností, takovým zůstalo i *de iure*. Nanejvýš byl ochoten připustit speciální status východního Jeruzaléma. Jordánský vládce na zastával tuto politiku i na všech dalších tajných jednáních s Izraelem. (Klein 2002: 147,148)

Jinak bezprostřední důsledky pro jordánskou stranu byly „tak katastrofické, že vyvstala otázka dalšího přežití režimu“ krále Husajna I. Kromě zničení a rozkladu jordánských ozbrojených složek byly devastující rovněž ekonomické dopady. Staré město Jeruzaléma bylo nejen symbolem legitimacy dynastie Hášimovců, ale též hlavním zdrojem příjmů z turistického ruchu, podobně jako ztracený Betlém. Západní břeh tvořil zhruba polovinu osídleného území království, polovinu průmyslové výroby, čtvrtinu obdělávatelné půdy, nacházely se v něm významné vodní zdroje a vytvářelo se zde 40 % hrubého domácího produktu. Izraelské obsazení Západního břehu vyvolalo novou uprchlickou vlnu, takže celkový počet uprchlíků v Jordánsku stoupl z půl milionu na třičtvrtě milionu. V Jordánsku tak došlo k zásadní demografické změně, neboť Palestinci převážili původní jordánské beduínské obyvatelstvo. (Shlaim 2012, Čejka 2015: 120)

Spory, které mezi stranami následovaly, byly do značné míry důsledky Šestidenní války a izraelsko-palestinský konflikt nabyl nových rozměrů. Skončila etapa „malého Izraele“, z let 1949-1967, a začala etapa budování „velkého Izraele“, rozšířeného o nově obsazená území, která se stala centrem izraelsko-palestinského konfliktu a jsou jimi dodnes. (Čejka 2015)

ZÁVĚR

Práce se pokoušela nalézt odpověď na otázku, zda Jeruzalém, město ztotožněné s náboženstvím (ne jedním, ale třemi), může někomu patřit a plnit funkci hlavního města nějakého státu.

Nejdříve však bylo nutno jít ještě hlouběji do historie, v níž se utvářel význam Jeruzaléma v rámci judaismu, křesťanství a islámu, neboť události a osoby spjaté s městem před mnoha staletími se v otázce vlády nad ním projeví i mnohem později a projevují se dodnes. První kapitola proto vysvětlila jedinečné postavení Jeruzaléma z historického a náboženského hlediska, aby bylo možno lépe porozumět tomu, proč se ve 2. polovině 20. století stal předmětem tak urputného zápasu.

Druhá kapitola obsáhla problematiku Jeruzaléma v souvislosti s koncem britské mandátní správy v Palestině pod druhé světové válce. V první řadě však bylo nezbytné popsat širší kontext událostí, proto je prostor věnován i vzniku a významu sionistického hnutí a jeho snaze o zřízení židovského státu v Palestině. Dále autorka sleduje situaci v Palestině před druhou světovou válku, kdy ve třicátých letech začala stoupat židovská emigrace z Evropy do Palestiny, což vedlo ke zvyšování napětí a nárůstu židovsko-arabských násilností. Britská správa přinesla první návrhy na rozdělení navrhla rozdělení Palestiny mezi Araby a Židy, přičemž však Jeruzalém měl zůstat v britských rukách. Po válce se sionisté domnívali, že uzrál ten správný čas k ustavení židovského státu v Palestině, nicméně postoj světových velmocí v čele s Británií očekávání sionistů nenaplnil a Židé byli nuceni vyvinout enormní úsilí ke zřízení vlastního státu – to se projevilo na dvou frontách, z nichž první byla diplomatická resp. lobbystická aktivita směřující vůči Spojeným státům a Velké Británii a druhá spočívala v provádění rozsáhlých násilných či přímo teroristických akcí zaměřených proti britské správě přímo v Palestině. Velká Británie, potýkající se v poválečné době s řadou potíží doma i na mezinárodní scéně, nebyla schopna situaci ve svém mandátním území efektivně řešit, a proto předložila v únoru 1947 otázku Palestiny Organizaci Spojených národů. Velký prostor je věnován řešení palestinského problému včetně problému Jeruzaléma na půdě OSN. Po žádosti Britů o pomoc vytvořila OSN zvláštní komisi pro Palestinu (UNSCOP), která pečlivě vyhodnotila nastalou situaci a navrhla plán rozdělení Palestiny na tři části, tzn. samostatný arabský a židovský stát, mimo které bylo vyčleněno město Jeruzalém jako zvláštní separátní území pod mezinárodním poručenstvím. Tento plán se však setkal s protichůdnými reakcemi, a to na arabské

straně, která jej striktně odmítala, a židovské straně, která jej (s jistými výhradami) akceptovala. Nezanedbatelným faktorem ovlivňující další dění v Palestině bylo, že arabská koalice nebyla jednotná, neboť Transjordánsko personifikované králem Abdalláhem I. nejenže hodlalo akceptovat vznik židovského státu, ale navíc se chtělo podílet na rozdělení Palestiny, resp. zamýšlelo rozšířit své území na úkor arabské Palestiny – a v neposlední řadě ovládnout Jeruzalém. Těsně před hlasováním o rezoluci Valného shromáždění OSN tak došlo k tajné dohodě mezi Židovskou agenturou a Transjordánskem, která připravila půdu pro rozdělení Palestiny, ovšem rozdělení „jiného druhu“ než měly v plánu Spojené národy. Jeruzalém však nebyl předmětem této izraelsko-jordánské dohody, a to právě s ohledem na skutečnost, že město mělo získat mezinárodní status. Plán rozdělení Palestiny vtělený do Rezoluce Valného shromáždění OSN z listopadu 1947, předpokládající vznik dvou států na území zaniklého britského mandátu, Arabové v Palestině ani sousedních zemích (vyjma Transjordánska) nepřijali a jeho realizaci hodlali zabránit všemi prostředky. Od přijetí rezoluce tak rozvíjející se arabsko-židovský konflikt v Palestině přerostl v občanskou válku, v níž stál Jeruzalém v centru pozornosti obou válčících stran. Samotné město se stalo dějištěm krvavého zápasu, avšak klíčovým aspektem války se stala arabská blokáda města s cílem vyhladovět jeruzalémskou židovskou populaci a boj Židů o její prolomení. Zvrat ve vývoji občanské války ve prospěch židovské strany na jaře 1948 umožnil vyhlášení nezávislého státu Izrael v květnu. Otázka, kdo se stane pánem Jeruzaléma, však ještě zůstávala otevřenou, neboť následovalo zapojení arabských zemí do konfliktu v Palestině.

Třetí kapitola byla věnována postavení Jeruzaléma v letech 1948 až 1967. Nejdříve popisuje situaci po vyhlášení samostatného Izraele, kdy se občanská válka změnila v mezinárodní konflikt v důsledku intervence vojsk sousedních arabských států, ke kterým se sice připojilo i Transjordánsko v čele Abdalláhem I., nicméně ten v souladu s tajnou dohodou hodlal obsadit pouze Západní břeh a neměl v plánu zaútočit na území židovského státu, natožpak nějak bránit jeho existenci. Poté co se Izraelským jednotkám podařilo prolomit blokádu Jeruzaléma a obsadit západní část města, reagoval král Abdalláh obsazením Starého města a východní části Jeruzaléma – Svaté město se tak octlo v rukou dvou zemí. V důsledku první arabsko-izraelské války sice židovský stát obhájil svoji existenci a pozici na Blízkém východě, nicméně záměr rezoluce Valného shromáždění OSN pro Palestinu nebyl v mnoha ohledech respektován – arabský stát totiž vůbec nevznikl; židovský stát sice vznikl, ale

nerespektoval vymezené hranice; Jeruzalém byl rozdělen mezi Izrael a Jordánsko i přes záměr OSN o jeho podrobení mezinárodnímu režimu. Následně je v práci pojednáváno o událostech roku 1949, v němž Spojené národy dosáhly uzavření dohod příměří mezi arabskými zeměmi a Izraelem, přičemž Jeruzalém – zdánlivě definitivně a nadobro – rozštěpila vojenská hranice a jeho znakem se tedy stalo rozdělení na západní izraelskou a východní jordánskou část. Na dodržování příměří v Jeruzalémě dohlížela vůbec první první mírová mise OSN – UNTSO. Faktický stav v městě však nekorespondoval s deklarovanými cíli Spojených národů, které (alespoň po určitou dobu) nemínily uznat suverenitu jedné či druhé země na jimi ovládanými částmi Jeruzaléma a rozhodly se prostřednictvím dalších rezolucí z prosince 1948 a prosince 1949 opětovně prosadit mezinárodní status Jeruzaléma. Na tyto snahy však reagoval Izrael ústy svého premiéra prohlášením, že západní Jeruzalém je nedílnou součástí jejich státu a jejich věčným hlavním městem. Rovněž Jordánsko nebralo přijaté rezoluce v potaz a přistoupilo k oficiální anexi jím obsazeného území Palestiny včetně východního Jeruzaléma. Západní a východní část Jeruzaléma se v rámci obou zemí vyvíjely velmi odlišně, když západní izraelská část se statusem hlavního města se dynamicky rozvíjela ve všech směrech, zatímco východní jordánská část zůstávala provinčním městem s omezeným, pouze náboženským významem a její vývoj prakticky na 20 let ustrnul. Poslední část práce se pak věnuje události, která přinesla nečekaný zvrat v dějinách města, tzn. Šestidenní válku se zaměřením na izraelsko-jordánskou konfrontaci. Ačkoli Izrael měl zájem na udržení mírových vztahů s Jordánskem, nevyhнул se nakonec ozbrojenému střetu se svým „tichým spojencem“, byť se do poslední chvíle pokoušel tomuto konfliktu zabránit. Jordánské vojenské operace v Jeruzalémě a jeho okolí však vyprovokovaly reakci Izraele, jehož drtivá protiofenzíva se rozvinula za účelem zisku co největšího území a byla zastavena teprve poté, co byl dobyt Západní břeh a východní Jeruzalém včetně Starého města. Po ovládnutí jordánské části města silou byl tedy Jeruzalém (znovu)sjednocen.

Autorka se rozbořem situace v Palestině v určitém časovém úseku pokusila zodpovědět otázku položenou v názvu práce: *Jeruzalém – cí hlavní město?* Na ni však není možno jednoznačně odpovědět, neboť nároky obou stran se z určitého úhlu pohledu jeví jako oprávněné. Při zohlednění složitého historického kontextu nelze jednoznačně určit, komu ze zainteresovaných stran by měl Jeruzalém připadnout, či zda by měl vůbec patřit pouze jedné straně. Izrael však zřejmě toužil po Jeruzalému více než ostatní a k dosažení svého cíle použil vojenskou sílu, díky které drží město

ve svých rukou dodnes. Oprávněnost nároku Izraele tak byla podepřena jeho dominantním vojenským postavením v oblasti Blízkého východu.

Autorka si rovněž v souladu s cíli práce vymezila následující hypotézu: *OSN selhala v implementaci svého plánu na mezinárodní status (internacionalizaci) města Jeruzaléma*. Ačkoli byly na půdě Spojených národů postupně v letech 1947, 1948 a 1949 přijaty v rámci Valného shromáždění tři rezoluce, které pokaždé v podstatě shodně a naprosto jasně vymezovaly speciální postavení Jeruzaléma, chyběly nástroje a zjevně i politická vůle k tomu, aby přijatý plán na internacionalizaci města byl realizován. Osud Jeruzaléma byl tedy – navzdory opakovaně deklarovaným cílům – ponechán na libovůli dvou zemí, Izraele a Jordánska. Tyto země diplomatickou i vojenskou cestou uskutečnily svůj vlastní, nutno zdůraznit že zcela odlišný záměr a rozdělily si město skoro na dvacet let mezi sebe. Ani následně nedošlo k naplnění cílů shora uvedených rezolucí, neboť Izrael vojenskou cestou dosáhl sjednocení města pod svou vládou. Spojené národy kromě přijetí rezolucí nikdy nepodnikly prostřednictvím některého ze svých orgánů (např. Rady bezpečnosti) žádné kroky k tomu, aby bylo dosaženo cílů těchto rezolucí. Mezinárodní status Jeruzaléma reflektující jeho jedinečnou roli v rámci tří náboženství tak zůstal jen „na papíře“ a zůstává nenaplněnou vizí i do budoucna.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Alexandrijský protokol. Dostupné z:

<https://avalon.law.yale.edu/20th_century/alex.asp> (7. 12. 2019)

Hashemite Jordan Kingdom-Israel: General Armistice Agreement. Dostupné z:

<https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_490403_Hashemite%20Jordan%20Kingdom-Israel%20General%20Armistice%20Agreement.pdf>

(7. 12. 2019)

UN General Assembly 1947: Resolution 181 (II). Future government of Palestine, A/RES/181. Dostupné z:

<<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>> (7. 12. 2019)

UN General Assembly 1948: Resolution 184 (III). Palestine–Progress Report of the United Nations Mediator, A/RES/194 (III). Dostupné z:

< <https://www.refworld.org/docid/4fe2e5672.html>> (7. 12. 2019)

UN General Assembly 1949: Resolution 303 (IV). Palestine: Question of an international regime for the Jerusalem area and the protection of the Holy Places, A/RES/303 (IV). Dostupné z:

<<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/2669D6828A262EDB852560E50069738A>> (7. 12. 2019)

UN Palestine Commission 1948: First Special Report to the Security Council: The Problem of Security in Palestine, A/AC.21/9-S676. Dostupné z:

<<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/FDF734EB76C39D6385256C4C004CDBA7>> (7. 12. 2019)

UNSCOP 1947: Report to The General Assembly - Volume 1. A/364. Dostupné z: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/c17b3a9d4bfb04c985257b28006e4ea6/fb6dd3f0e9535815852572dd006cc607?OpenDocument> (7. 12. 2019)

Literatura

Avineri, Šlomo. 2001. *Zrození moderního sionismu*. Praha: Federace židovských obcí.

Breger, Marshall J. 2002. „Introduction“ Pp. 1-4 in Ahimeir, Ora, Marshall J. Breger (eds.) *Jerusalem: A City and Its Future*. New York: Syracuse University Press.

Cattan, Henry. 1981. „The Status of Jerusalem under International Law and United Nations Resolutions.“ *Journal of Palestine Studies* 10 (3): 3-15. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2536456> (27. 4. 2019)

Cohen, Michael J. 2017. *Britain's Hegemony in Palestine and the Middle East, 1917-56: Changing Strategic Imperatives*. Portland: Vallentine Mitchell.

Cohen, Michael J. 2016. *Palestine and the Great Powers, 1945-1948*. New Jersey: Princeton University Press.

Collins, Larry, Dominique Lapierre. 2018. *Ó Jeruzaléme!: Legendární příběh o boji Izraele za nezávislost*. Praha: Zed'.

Čejka, Marek. 2015. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister and Principal.

Čornej, Petr, Ivana Čornejová, Petr Charvát, Kateřina Charvátová, Jana Keparťová, Antonín Kostlán. 2002. *Dějiny evropské civilizace I*. Praha: Paseka.

Dunstan, Simon. 2009. *The Six Day War 1967: Jordan and Syria (Campaign)*. Oxford: Osprey Publishing.

Ferrari, Silvio. 2002. „The Religious Significance of Jerusalem in the Middle East Peace Process: Some Legal Implications“ Pp. 223-230 in Ahimeir, Ora, Marshall J. Breger (eds.) *Jerusalem: A City and Its Future*. New York: Syracuse University Press.

Fletcher-Cooke, John. 1973. „The United Nations and the Birth of Israel 1948.“ *International Journal* 28 (4): 612–629. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40201169> (27. 4. 2019)

Gilbert, Martin. 1977. *Jerusalem: Illustrated History Atlas*.

Gruen, Erich S. 2004. *Diaspora: Jews amidst Greeks and Romans*. Cambridge: Harvard University Press.

Hrašová, Zuzana. 2000. „Jeruzalém – svaté město židovství, křesťanství a islámu.“ *Getsemany*, leden 2010 (online). Dostupné z: <https://www.getsemany.cz/node/102> (27. 4. 2019)

Chapman, Colin. 2003. *Čí je země zaslíbená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*. Praha: Volvox Globator.

Israeli, Raphael. 2002. *Jerusalem Divided: The Armistice Regime, 1947-1967 (Israeli History, Politics and Society)*. Londýn: Routledge.

Klein, Manachem. 2002. „Rule and Role in Jerusalem: Israel, Jordan and the PLO in a Peace-Building Process“ Pp. 137-174 in Ahimeir, Ora, Marshall J. Breger (eds.) *Jerusalem: A City and Its Future*. New York: Syracuse University Press.

Lapidoth, Ruth. 2002. „Jerusalem: Some Legal Aspects“ Pp. 61-90 in Ahimeir, Ora, Marshall J. Breger (eds.) *Jerusalem: A City and Its Future*. New York: Syracuse University Press.

Mazinter, Rodney. 2017. „The Balfour Declaration: Its Genesis, Birth and Historical Significance.“ *Jewish Affairs* 72 (2): 8-12.

Morris, Benni. 1996. *Israel's Border Wars 1949-1956*. Oxford: Clarendon.

Montefiore, Simon Sebag. 2013. *Jerusalem: The Biography*. Vintage.

Ottolenghi, Michael. 2004. „Harry Truman's Recognition of Israel.“ *The Historical Journal* 47 (4): 963–988. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/4091664>> (27. 4. 2019)

Peretz, Don. 1964. „Jerusalem – Divided City.“ *Journal of International Affairs*, 18 (2), 211-220. Dostupné z: < <https://www.jstor.org/stable/24363274?seq=1>> (26. 11. 2019)

Pundik, Ron. 1994. *The Struggle for Sovereignty: Between Great Britain and Jordan 1946-1951*. Oxford: Blackwell.

Shlaim, Avi. 1988. *Collusion Across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine*. Oxford: Clarendon.

Shlaim, Avi. 2007. „Israel and the Arab coalition in 1948“ Pp. 79-103 in Shlaim, Avi, Eugene L. Rogan (eds.) *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*. New York: Cambridge University Press.

Shlaim, Avi. 2012. „Jordan: Walking the Tight Rope“ Pp. 99-125 in Shlaim, Avi, Roger William Louis (eds.) *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. New York: Cambridge University Press.

Shlaim, Avi. 2016. *Izrael a Palestina: přehodnocení, revize, vyvrácení*. Praha: Academia.

Sofer, Naim. „The Political Status of Jerusalem in the Hashemite Kingdom of Jordan, 1948-1967.“ *Middle Eastern Studies* 12 (1): 73-94. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/4282583>> (27. 4. 2019)

Troen, Ilan S. 2003. *Imagining Sion: dreams, designs, and realities in a century of Jewish settlement*. New Haven: Yale University.

United Nations Truce Supervision Organization. Dostupné z: <<https://untso.unmissions.org/background>> (7. 12. 2019)

Yaron, Gil. 2016. *Jeruzalém stře(d)t světa*. Praha: Vyšehrad.

Wein, Martin. 2018. *Slovanský Jeruzalém*. Praha: Academia.

Wilson, Evan M. 1972. „The American Interest in the Palestine Question and the Establishment of Israel.“ *American Academy of Political and Social Science* 401: 64-73. Dostupné z: < <https://www.jstor.org/stable/1039113>> (27. 4. 2019)

Zvi, Ganin. 1979. *Truman, American Jewry, and Israel, 1945-1948*. New York: Holmes and Meyer.

ABSTRAKT (CZ)

Bakalářská práce s názvem *Jeruzalém – či hlavní město?* se zaměřila na zkoumání politické pozice Jeruzaléma v letech 1948 až 1967, k lepšímu pochopení kontextu bylo nutné nastínit i předchozí vývoj ve třicátých letech. V práci je popsána role Jeruzaléma ve třech náboženstvích, a to v židovství, křesťanství a islámu. V textu je dále zmíněno sionistické hnutí a jeho dopad, rozebrána situace v Palestině před druhou světovou válkou a po ní, kdy mělo dojít k rozdělení Palestiny podle rezoluce Valného shromáždění OSN, následná eskalace občanské války, která po vzniku státu Izrael přerostla v mezinárodní konflikt. Dále jsou popsány výsledky první arabsko-izraelské války, která souvisela s rozdělením Jeruzaléma mezi Izrael a Jordánsko, poté v roce 1949 vyhlášení západního Jeruzaléma hlavním městem Izraele, s Šestidenní válka, v jejímž důsledku došlo k sjednocení Jeruzaléma.

Klíčová slova: Jeruzalém, Izrael, Organizace spojených národů, Jordánsko

ABSTRACT (EN)

Bachelor thesis called *Jerusalem - Whose Capital City?* is focused on exploring political position of Jerusalem from 1948 to 1967. The thesis describes the role of Jerusalem in three religions, namely Judaism, Christianity and Islam. The text also mentions the Zionist movement and its impact, the situation in Palestine before World War II, the post-war situation in which Palestine should be partitioned according to the UN General Assembly resolution, the subsequent escalation of the civil war that grew into an international conflict. It also describes the results of the first Arab-Israeli war related to the division of Jerusalem between Israel and Jordan, then in 1949 the proclamation of West Jerusalem as the capital of Israel, and the Six Day War, which caused that Jerusalem was reunited.

Key words: Jerusalem, Israel, United Nations, Jordan